

Úskalí náhradní rodinné péče z pohledu pěstounských rodin a veřejnosti

Hana Ježová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Hana JEŽOVÁ
Osobní číslo: H128017
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Úskalí náhradní rodinné péče z pohledu
pěstounských rodin a veřejnosti

Zásady pro vypracování:

Zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů uvedených v seznamu doporučené literatury.

Při práci bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

Práce bude zaměřena na:

- vymezení současného systému náhradní rodinné péče, a rozdíly mezi jednotlivými formami náhradní rodinné péče
- postup procesu zprostředkování, a stručnou charakteristiku žadatelů
- charakteristiku dětí nacházejících v systému náhradní rodinné

Součástí práce bude empirické šetření za účelem: zjištění názorů pěstounských a osvojitelských rodin a také veřejnosti na problematiku náhradní rodinné péče

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

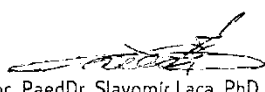
- Archerová, C. Dítě v náhradní rodině. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4
Bubleová, V., Decká, J., Haberlová, V. Pěstouni mají právo na služby. Praha: o.s. Rozum a cit, 2007.
Bubleová, V., Vávrová, A., Frantíková, J. Průvodce náhradní rodinnou péčí. Praha: o.s. SNRP, 2010.
Bubleová, V., Vranová, L. Základní informace o náhradní rodinné péči. Praha: o.s. SNRP, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2
Matějček, Z. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8
Pelikán, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0
Strauss, A., Corbinová, J. Základy kvalitativního výzkumu. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X
Surynek, A., Komárková, R. Základy sociologického výzkumu. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.**
Katedra pedagogiky a psychologie
Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

L.S.

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Hana Jezová
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 28.2.2014

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (čl. 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Nem-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídá ke větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá tematikou Náhradní rodinné péče. Úvodní kapitola se věnuje vymezení základní pojmů a popisu jednotlivých forem s ohledem na změny v zákoně. Stěžejní část teoretické části se věnuje vnímané problematice a možným specifickým projevům svěřených dětí.

V praktické části se pak zabývá výzkumem za zjištěním informovanosti a názorů k uvedené problematice a úskalím náhradní rodinné péče, mezi členy pěstounských rodin a běžnou veřejností. Smyslem výzkumu je komparace názorů těchto skupin a vysledování nejvíce problémových oblastí.

Klíčová slova:

Pěstounská péče, osvojení, poručnictví, ohrožené dítě, identita, biologická rodina, etnikum,

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with a foster care. An introduction of the thesis is devoted to the terminology and to the law reform. The main part of the thesis deals with the problems in foster care and with specific problems of foster children.

The practical part is devoted to opinions and knowledge of this problematic in foster families and our society. The result of the survey is the comparison of opinions and the identification of problematic areas.

Keywords:

Foster care, adoption, guardianship, endangered child, identity, biological family, ethnic group.

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D za užitečnou pomoc, vedení a hlavně trpělivost, při zpracovávání mé bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Bystřici pod Hostýnem 22.4.2014

Hana Ježová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI	12
1.1 OSPOD – SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ	12
1.2 POJEM „OHROŽENÉ DÍTĚ“	15
1.3 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	17
2 VNÍMANÁ PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	21
2.1 MOŽNÉ SPECIFICKÉ PROJEVY DĚTÍ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI.....	21
2.2 DÍTĚ S VIDITELNOU JINAKOSTÍ V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI.....	27
2.3 DALŠÍ SPECIFIKA NÁHRADNÍCH RODIN	30
3 SOUČASNÁ INFORMOVANOST A PODPORA.....	34
3.1 PODPORA A VZDĚLÁVÁNÍ PĚSTOUNŮ.....	34
3.2 PODPORA A VZDĚLÁVÁNÍ PRACOVNÍKŮ S DĚTMI A MLÁDEŽÍ	35
3.3 INFORMOVANOST VEŘEJNOSTI	36
II EMPIRICKÁ ČÁST.....	38
4 KOMPARACE NÁZORŮ RESPONDENTŮ	39
4.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	39
4.2 ANALÝZA DAT	41
4.3 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	55
ZÁVĚR.....	62
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	66
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	67
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

„Jízda na tříkolce je jiná než na bicyklu. Ano, v mnohém je to podobné – šlape se a kroutí řídítky. Při jízdě na bicyklu však musíme navíc držet rovnováhu do stran. Jízda na kole není těžká, ale není to samozřejmost. Je to dovednost, kterou je třeba si osvojit. Podobný rozdíl je mezi náhradním a biologickým rodičovstvím. Obě jsou si v mnohém podobné, ale přesto náhradní rodiče musejí mít navíc znalosti, dovednosti a schopnosti, které biologičtí rodiče často vůbec nepotřebují.“

(KLIMEŠ, 2008, s.6)

Náhradní rodinná péče má své nezastupitelné místo v problematice výchovy nezaopatřených dětí, vyrůstajících mimo vlastní rodinu. Možnost dítěte vyrůstat v láskyplném a harmonickém prostředí fungující rodiny je velmi důležitá pro jeho celkový zdravý vývoj.

Rodina je základní sociální skupinou, která má zajišťovat péči o děti v jejím přirozeném prostředí. Měla by dát dětem možnost vyrůstat v láskyplném, harmonickém prostředí, měla by zabezpečit jejich vývoj, ochranu. Je základním stavebním kamenem naší společnosti, připravuje děti pro samostatný a plnohodnotný život, je pod ochranou státu. (Úmluva, preambule)

Ne každé dítě však může vyrůstat v tomto láskyplném prostředí vlastní rodiny a je odkázáno na pomoc cizích lidí. V takovém případě je mu poskytnuta státní ochrana a jednou z možností pomoci je právě svěření dítěte do náhradní rodinné péče.

„Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.“ (Úmluva, č. 20, 1.)

Svěření dítěte do náhradní rodinné péče dává dítěti novou možnost vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí, i když je tato rodina uměle vytvořena. Tato umělá rodina však sebou nese určitá specifika, která nelze obejít.

Z hlediska právního prošla v této době vcelku zásadními změnami, kdy došlo k novelizaci dvou základních zákonů týkajících se právě náhradní rodinné péče. A sice v roce 2013 vstoupila v platnost novelizace zákona č. 359/1999 o sociálně-právní ochraně dětí a v letošním roce 2014 vstoupil v platnost nový zákon č. 89/2012 občanský zákoník.

Velká pozornost náhradní rodinné péči je věnována také v psychologii, kde je sledován nemalý vliv odloučení dětí od rodinného prostředí na jejich celkový vývoj. Děti v pěstounské péči často prošly těžkým traumatickým zážitkem, citovou deprivací, strádáním a odloučením a náhradní rodinná péče jim má poskytnout léčivou zkušenost láskyplného prostředí, která se často neobejde bez pomoci psychologů, či psychiatrů. Tuto skutečnost krásně vystihuje jakýsi pokus o překlad názvu jedné knihy o pěstounské péči, *„Dítě, které bolí. Samo trpí a druhým bolest působí.“* (Archerová, 2001, s. 13)

Úzké spojení je také v oblasti pedagogiky, kdy jsou do pěstounské péče svěřovány z velké části děti vyžadující individuální přístup, děti opožděné ve vývoji, děti s různými vadami učení či pozornosti a v neposlední řadě také děti postižené. Děti v pěstounské péči navíc vyžadují velkou pomoc a toleranci ze strany učitele, protože v převážné většině nemají správné školní návyky, školu zvládají s obtížemi, neumí respektovat autoritu, těžce se adaptují, mají nízké sebevědomí a celkově vyžadují zvýšenou pozornost.

A přes práci pedagoga se dostáváme k sociální oblasti, kterou můžeme sledovat nejen ve škole, kde je zapotřebí nemalé sociální citění pedagoga, který kromě vzdělávání takového dítěte nesmí zapomínat na jeho začlenění do kolektivu, na nutnost komunikace o jeho původu v rámci třídy, či úzkou spolupráci s pěstouny. V oblasti sociální pedagogiky, můžeme hovořit o celkovém přijetí těchto rodin širokou veřejností a o jejich začlenění se do společnosti, či o začlenění dospělých dětí z těchto rodin a o spolupráci veřejných institucí s těmito rodinami s ohledem na specifický vývoj svěřených dětí.

„Dítě v pěstounské péči se často dostává do náhradních rodin až v pozdějším věku, a proto je potřeba ve spolupráci s rodinou pracovat na postupné změně jejich učebních návyků, osvojování nových hodnot a vytváření nového sebevědomí apod. Tyto děti budou také potřebovat velkou podporu při navazování nových vztahů s vrstevníky a novými spolužáky. Pěstouni nemohou odstranit všechny problémy v životě dítěte hned, mnohdy vztahy s novým dítětem teprve budují, a proto potřebují i vaši pomoc, pochopení a podporu.“ (Grohová, 2011, s. 7)

V teoretické části se věnuji zachycení současného stavu náhradní rodinné péče, vnímané problematice v této oblasti a dostupné podpoře včetně vzdělávání veřejnosti a medializace.

Mou snahou je také dotknout se ve všech třech oblastech, alespoň nejvíce patrných změn vyplívajících z novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a nového občanského zákoníku.

Praktická část je pak zaměřena na kvantitativní výzkum, který si klade za cíl zachytit rozdílnost vnímání v oblasti náhradní rodinné péče na straně zkušených pěstounů včetně jejich dospělých dětí a na straně běžné veřejnosti. Sleduje zmapování pohledu vnímání této problematiky, podpory a informovanosti. Případně zachycení vlivu médií a vnímané potřeby změn.

Technikou sběru dat bude dotazník.

Ke zpracování tohoto tématu mě přivedla jednak vlastní zkušenost v oblasti náhradní rodinné péče, a to jak v soukromém tak pracovním životě. Možnost vnímání aktuálních problémů v dalších náhradních rodinách a v neposlední řadě současnost tématu vzhledem k legislativním změnám a celkové medializaci těchto změn.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

Náhradní výchova má zabezpečit péči a ochranu dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou vyrůstat v prostředí vlastní rodiny. Má dvě základní formy. Může být prováděna formou ústavní výchovy, nebo formou náhradní rodinné péče.

Rodina jako taková má jak v mezinárodním právu, tak v zákonech České republiky své nezastupitelné místo a je zákony chráněna. Náhradní rodinná péče má v důsledku těchto zákonných norem přednost před výchovou ústavní. (Z.č. 89/2012, § 958, od. 2)

Tato forma náhradní péče má za úkol umožnit dětem odkázaným k odloučení od své biologické rodiny vyrůstat v náhradním rodinném prostředí. Dané prostředí má dětem poskytnout možnost přirozeného vývoje za optimálních podmínek, kterých při ústavní výchově nelze dosáhnout. Jejím smyslem je dát dětem možnost harmonického rozvoje v jejich celkovém vývoji. Dát jim možnost růst v rovné, zodpovědné a cílevědomé lidi, kteří se budou umět zařadit do společnosti a dále ji rozvíjet.

V listopadu roku 2012 došlo v České republice k novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která přinesla zásadní reformy v oblasti náhradní rodinné péče. Tyto změny byly rozsáhlého charakteru a vyvolaly řadu otázek, obav, nových povinností jak pro OSPOD, tak pro pěstouny, ale i možností pomoci a doprovázení pěstounských rodin. Došlo také na novou úpravu finančního zabezpečení pěstounů a k úpravě institutu pěstounské péče na přechodnou dobu zavedeného v roce 2006, který do této doby nebyl v zákoně nijak zvlášť upraven a upřesněn. Zákon přináší změny také v oblasti zprostředkování a příprav žadatelů. Ruší zařízení pro výkon pěstounské péče a zavádí nová rozsáhlá pravidla pro sledování naplňování výkonu pěstounské péče. Pěstounům ukládá povinnost sepsání dohody o výkonu pěstounské péče s OSPOD, nebo s pověřenou organizací a vcelku podrobně stanovuje jak její obsah, tak naplňování této dohody.

1.1 OSPOD – sociálně právní ochrana dětí

OSPOD je zkratkou pro státní orgán sociálně-právní ochrany dětí, který má chránit práva dětí v naší republice. Tato ochrana je zakotvena v řadě zákonů a její základy jsou položeny již v Listině základních práv a svobod, kde je zdůrazňováno právo dětí na rodičovskou výchovu a péči. „*Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona, zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.*“ (Z.č. 2/1993, čl. 32, od. 1)

Také v Úmluvě o právech dítěte se uvádí, že stát zajistí dětem ochranu a péči, nezbytnou pro jeho blaho, s ohledem na práva a povinnosti jejich zákonných zástupců a za tímto účelem učiní potřebná zákonodárná a správní opatření. (Úmluva, čl.3, od.2)

Tato ochrana dětí a mladistvých je pak zaručena soudní mocí a do rodičovských práv a práv dítěte na rodičovskou výchovu a péči lze zasáhnout jen rozhodnutím soudu. (Z.č. 2/1993, čl. 32, od. 4)

Základní principy OSPOD a komu je pomoc určena

Základním bodem pro sociálně-právní ochranu dětí v naší zemi je zájem, prospěch a blaho dítěte spolu s ochranou rodičovství a rodiny. (Z.č. 359/1999, §5) Sociálně-právní ochrana dětí je poskytována všem dětem mladším 18 let bez jakékoliv diskriminace a náleží také dětem bez českého státního občanství, nacházejících se na českém území. Rozdíl jejich ochrany spočívá pouze v rozsahu poskytování.

Sociálně-právní ochrana je poskytována např. dětem v rodinách, kde rodiče neplní nebo zneužívají svou rodičovskou odpovědnost, nebo povinnosti, které z ní plynou. Dále dětem, kterým rodiče zemřeli, dětem svěřeným do výchovy jiné fyzické osoby než je rodič, nebo dětem, které opakovaně páchají přestupky, nenavštěvují pravidelně školu, chovají se nemravně či zahálčivě, opakovaně utíkají z rodiny. Zahrnuje také děti, které jsou ohroženy násilím, děti na kterých je páchána trestná činnost ohrožující nejen život a zdraví, ale také jejich důstojnost, svobodu, mravní vývoj, nebo jejich jmění.

V případě soudních sporů, týkajících se dětí, se OSPOD stává opatrovníkem dítěte při soudních řízeních a má za úkol hájit především zájmy dítěte. Tyto soudní spory se týkají nejen svěřování dětí do adopce a pěstounské péče, ale také sporů při rozvodech rodičů, kdy se docela často stává, že rodiče mají na další výchovu a péči o děti rozdílné názory a často už nejde v první řadě o zájem dítěte, jde např. o určení výživného, upravení styku s dítětem atd. OSPOD má v takových případech stejná práva jako účastník řízení, může podávat návrhy na soudní rozhodnutí, či se odvolávat proti rozsudku. OSPOD je dále povinen poskytnout soudu potřebné údaje a rodiče jsou povinni s OSPOD spolupracovat.

V zákoně je vymezení činnosti OSPOD uváděno jako ochrana práva dítěte na přirozený vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, ochrana jeho jmění, působení směrem k obnově narušených funkcí rodiny. (Z.č. 359/1999, §1)

Kdo poskytuje a zajišťuje výkon sociálně-právní ochrany

Výkon sociálně právní ochrany dětí zajišťují především obecní úřady a úřady s rozšířenou působností, které mají možnost bezprostředně sledovat ochranu jednotlivých dětí a včas jednat. Nejlépe znají konkrétní problémy a podmínky pro potřebná opatření. Krajské úřady pak kromě kontrolní činnosti zajišťují právě zprostředkování náhradní rodinné péče, rozhodují o udělení pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí atd. a jsou nadřízeným orgánem úřadů obecních.

V Brně pak funguje úřad s celostátní působností, jehož hlavní náplní je jednání s cizinou. Jedná např. ve věcech jako je mezinárodní adopce, vymáhání výživného a únosy ve spojitosti s cizinou. Tento úřad je podřízen ministerstvu práce a sociálních věcí. Ministerstvo práce a sociálních věcí, které má na starosti právní úpravu, řídí výkon státní správy a vydává právní předpisy a směrnice, týkající se sociálně právní ochrany dětí, je správcem informačního systému. (Z.č. 359/1999, §58b) Je také kontrolním orgánem krajských úřadů. A dále pak úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí.

Krajské úřady udělují také pověření k výkonu sociálně právní ochrany dětí. A to nestátním subjektům, které pak plní určité úkoly v této oblasti, které jsou přímo vymezeny v zákoně na základě dohod uzavřených s konkrétními pěstounskými rodinami, a zajišťuje také dohled nad řádným plněním tohoto výkonu. *„Orgán, který rozhodl o vydání pověření, je oprávněn kontrolovat výkon sociálně právní ochrany pověřenými osobami. Pověřená osoba je povinna zajistit orgánům, které vydají pověření, podmínky pro výkon kontroly a při kontrole spolupracovat.“* (Z.č. 359/1999, § 48, od.12)

Mezi tyto pověřené nestátní subjekty se řadí většina organizací, podporující a doprovázející pěstounské a osvojitelské rodiny, jejichž činnost po změně zákona o sociálně-právní ochraně dětí značně posílila. Tyto organizace mají v dnešní době mnohem více prostředků a možností těmto rodinám pomáhat a doprovázet je přímo v rodinách. Tato činnost je velice úzce provázána s obecními úřady. A tyto organizace se na poli péče o pěstounské rodiny staly jakousi prodlouženou rukou OSPOD, kdy ve vzájemné součinnosti nabízejí rodinám potřebnou pomoc, podporu. O těchto organizacích bude podrobněji psáno v jedné z dalších kapitol.

1.2 Pojem „ohrožené dítě“

Pod pojmem ohrožené dítě můžeme vidět dítě, které je nějakým způsobem ohrožené na svém životě nebo zdraví. Tento pojem bývá nahrazován pojmem „dítě ve zvlášť obtížné situaci“ a ohrožením na zdraví se rozumí ohrožení celkového stavu pohody v oblasti tělesné, duševní i sociální. Jde o děti, žijící v dlouhodobě ohrožujícím prostředí a ve většině případů si toto prostředí nevybraly samy, ale jsou nuceni v něm žít a není v jejich silách se z tohoto prostředí vymanit. Může jít o dítě, které je vzhledem ke svým vrstevníkům nějakým způsobem znevýhodněné ve svém vývoji, či na zdravý.

Zákon o sociálně-právní ochraně vymezuje okruh dětí v různých situacích, na které se jeho ochrana vztahuje. Jde pouze o příklady, protože dítě se může dostat i do jiných problémových situací. Jako typické situace jsou tedy v zákoně uvedeny děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní si své povinnosti, které jim ukládá rodičovská odpovědnost, nebo této odpovědnosti zneužívají. Děti, které jsou týrány, zneužívány, nebo jinak ohroženy na zdraví a životě, nemají dostatečný zdroj obživy, dále děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, jsou ohroženy závislostmi, prostitucí, páchají přestupky, nebo trestné činy, či jinak narušují občanské soužití. Dále může jít o děti, které opakovaně utíkají z domova. Uvedené skutečnosti pak musí být v takové intenzitě, že nepříznivě ovlivňují vývoj dítěte. (Z.č. 359/1999, § 6)

Důvody vedoucí k odebrání dítěte z biologické rodiny

Pokud je dítě ve své rodině vážně ohrožováno, nebo je vážně ohrožen jeho vývoj, či jeho zdraví, a selhaly všechny možnosti nabízených poradenských služeb a výchovných opatření, jako je např. rodinná terapie, psychologické poradenství, sociální služby, sanace rodiny, dohledu nad dítětem a podobně, přistupuje se k opatření odebrání dítěte z rodiny. (Z.č. 359/1999, § 13)

Musí jít o závažný důvod ohrožující zájem dítěte a mělo by jít o opravdu poslední možné řešení dané situace. Dítě může být v rodině například týráno, sexuálně zneužíváno, může být zneužíváno pro trestnou činnost, nebo také dlouhodobě zanedbáváno, nebo nepřiměřeně trestáno. K odebrání z rodiny může dojít i z důvodu zvlášť nevhodného chování samotného dítěte, kdy například dítě stále utíká z domova, nechodí do školy, dopouští se krádeží a vandalismu, chová se agresivně, zneužívá návykové látky. V takových případech často sami rodiče požádají o umístění do výchovného zařízení, nebo je ústavní výchova nařízena soudem.

Mimo svou rodinu se ocitají také děti, které jejich rodiče odloží či opustí, nebo jejichž rodiče zemřou.

Postup při odebrání dětí a jejich umístování do náhradní péče

Selžou-li všechna možná opatření a není-li tedy možné zajistit nápravu v rámci rodiny, podá sociální pracovník nebo kurátor pro děti a mládež podnět k soudu, aby bylo dítě z rodiny odebráno. Protože jde o velice závažný krok zásahu do rodiny a především do života dítěte, musí o odebrání dítěte z rodiny a jeho následném umístění rozhodnout soud a dítě může být odebráno z rodiny jen na základě právoplatného soudního rozhodnutí. Na základě soudního rozhodnutí mohou být rodiče také zbaveny rodičovské odpovědnosti. (Z.č.359/1999, §13a od.1, §14 od.1)

V případě, že jde o děti odložené, nebo opuštěné, rozhoduje soud o jejich dalším umístění. Soud může dítě umístit na základě předběžného opatření do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, diagnostického ústavu, nebo svěřit dítě do péče jiné osoby, do poručnictví, pěstounské péče, či adopce. V závažných případech může soud přímo nařídit ústavní výchovu, náhradní rodinná výchova má však před ústavní výchovou přednost.

Soud nerozhoduje o umístění dítěte do diagnostického ústavu pouze v případě dobrovolného umístění na žádost rodičů, kdy se předpokládá intenzivní spolupráce s rodinou na řešení problémové situace.

Pokud je soudně rozhodnuto o umístění dítěte, je povinností zákonných zástupců toto rozhodnutí respektovat. Z.č. 359/1999, §14 od.8, §28) Při samotném odebrání je velmi důležitá spolupráce všech zainteresovaných osob a dítě musí být o situaci dostatečně informováno, přiměřeně jeho věku a vývoji. Pokud dítě není bezprostředně ohroženo na životě, mělo by být informováno s dostatečným časovým předstihem. Rodiče jsou informováni o zařízení a o průběhu pobytu dítěte v zařízení.

V případě, že rodiče rozhodnutí soudu nerespektují, nebo nechtějí spolupracovat se sociálním pracovníkem, zasahuje soudní vykonavatel. A pokud už k této situaci dojde, vždy by měla být zachována snaha o co nejmenší dopad na psychiku dítěte a pokud je to možné, o co nejkratší dobu pobytu dítěte mimo vlastní rodinu.

1.3 Formy náhradní rodinné péče

Po shrnutí předchozích informací můžeme říci, že do náhradní péče umisťujeme děti, o které se jejich biologičtí rodiče neumějí, nechtějí nebo nemohou starat. Děti s vážnými výchovnými či zdravotními problémy.

Náhradní péče je zajišťována jednou ze dvou základních forem. První formou je ústavní péče, která zahrnuje péči o děti v různých zařízeních, jako jsou výchovné ústavy, diagnostické ústavy, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kojenecké ústavy a dětské domovy. Ústavní výchova je upravována zejména zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy zákonem 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Druhou formou je náhradní rodinná péče, která má ze zákona přednost před výchovou ústavní, protože zachovává možnost rodinného prostředí, které je důležité pro vývoj dítěte. Patří sem osvojení, všechny formy pěstounské péče, poručnictví, nebo svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Náhradní rodinná výchova je upravována zejména zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a novým občanským zákoníkem č. 89/2012.

Osvojení - adopce

Při osvojení dítěte vzniká mezi osvojitelem a dítětem stejný právní vztah jako mezi dítětem a rodičem. Vznikají také příbuzenské vztahy s širší rodinou osvojitele a zanikají příbuzenské vztahy dítěte s původní biologickou rodinou. Osvojitel je zapsán v matrice jako rodič dítěte. Osvojitelé mají plnou rodičovskou odpovědnost, včetně vyživovací povinnosti. Osvojitel přijímá dítě za vlastní.

Při osvojení by měl být zachován přirozený věkový rozdíl, a to minimálně šestnáct let, menší věkový rozdíl může být pouze se souhlasem opatrovníka dítěte, pokud je to souladu se zájmy dítěte. (Z.č. 89/2012, §803). K osvojení musí být dán souhlas biologických rodičů a je-li dítě starší dvanáctilet, tak je také zapotřebí souhlasu dítěte, pokud je dítě mladší, nebo neschopné posoudit vážnost situace, dává souhlas s osvojením jeho opatrovník. (Z.č. 89/2012, §806-807) Bez souhlasu rodičů mohou být svěřovány děti rodičů nezvěstných, nebo rodičů, kteří nemají o dítě zjevný zájem, rodiče zbavení rodičovské odpovědnosti a také práva dát souhlas s osvojením. V takových případech uděluje souhlas opatrovník, který je kvůli tomu jmenován. V takových případech mají před osvojením

přednost příbuzní, kteří by projevíli zájem o svěřením dítěte do své péče. (Z.č. 89/2012, § 818- 819, 822)

Osvojena může být také osoba zletilá. (Z.č. 89/2012, § 846) Také může být budoucímu osvojiteli svěřeno do péče osvojované dítě ještě před uplynutím tříměsíční doby určené k možnosti, vzít souhlas s osvojením zpět. Dítě může být se souhlasem rodičů předáno hned, jakmile to dovolí jeho zdravotní stav. (Z.č. 89/2012, §823 od.1)

Do osvojení bývají umístovány nejčastěji děti v raném věku a děti bez zjevných zdravotních a vývojových problémů.

Pěstounská péče, svěřením do péče jiné fyzické osoby

Do pěstounské péče jsou svěřovány děti, které nemohou být osvojeny, protože k tomu rodiče nedali souhlas a souhlas nebyl udělen ani soudem na základě nezájmu, přesto však rodiče o své dítě nepečují. Pěstoun je povinen o dítě řádně pečovat, ale rodičovská odpovědnost zůstává biologickým rodičům, včetně povinnosti vyživovací. Biologičtí rodiče mají právo se s dítětem osobně stýkat a mají právo na informace o dítěti. Mají také právo zažádat o vrácení dítěte, upraví-li si podmínky pro jeho přijetí do výchovy a soud jejich návrhu vyhoví, pokud je to v zájmu dítěte. (Z.č. 89/2012, § 960)

Pěstoun musí být řádně prověřen a proškolen, až poté je zařazen do registru osob vhodných stát se pěstounem. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče na dobu neurčitou, nebo na dobu nutnou k upravení poměrů v biologické rodině dítěte. Do pěstounské péče na přechodnou dobu jsou svěřováni také novorozenci před jejich umístěním do trvalé náhradní rodinné péče, jako alternativa péče kojeneckých ústavů. Pro účely trvalé pěstounské péče se začal nově užívat termín osoby pečující, pro účely péče na přechodnou dobu termín osoba v evidenci. Osoba v evidenci je vedena jako pěstoun i v době, kdy jí není zrovna žádné dítě svěřeno. (Z.č.359/1999, §47a, od.1)

Dítě svěřené do pěstounské péče má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte, který je do zletilosti vyplácen pěstounovi a poté do doby ukončení přípravy na povolání zletilému dítěti, maximálně do dvaceti šesti let. Pěstounovi náleží plat podle druhu pěstounské péče, kterou vykonává, a podle počtu svěřených dětí. Tento plat nově vyplácí úřad práce. Nově je také pěstoun povinen se průběžně vzdělávat a spolupracovat s OSPOD na vytváření a naplňování individuálního plánu dítěte, prohlubovat sounáležitost dítěte s biologickou rodinou, včetně umožnění styku s rodinou. Sepisuje dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací pověřenou k výkonu sociálně-právní ochrany

děti, nebo s OSPOD a je povinen s touto organizací spolupracovat. (Z.č. 359/1999, § 47) Dříve se také zřizovala tzv. pěstounská péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče, kdy zřizovatel zařízení uzavíral s rodinou dohodu, za jakých podmínek může rodina v zařízení bydlet a podílet se na úhradě nákladů rodiny. Tato forma byla při novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí zrušena a takto fungují již jen rodiny, které mají takovou dohodu uzavřenou již dříve, nově se již zařízení nezřizují. Na tomto principu fungovaly například vesničky SOS.

Do pěstounské péče bývají nejčastěji svěřovány děti, které nejsou právně volné, ale přesto nevyrůstají ve své rodině, děti, které musely být z rodiny odebrány, děti hendikepované, starší děti, děti jiného etnika. Jde především o děti tzv. sociálně osiřelé. V rámci pěstounské péče na přechodnou dobu jde pak z velké části o novorozence.

Před svěřením dítěte do pěstounské péče má přednost svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, kdy se zpravidla jedná o osobu příbuznou či osobu blízkou dítěti. V takovém případě se zohledňuje zájem dítěte. (Z.č. 89/2012, § 962, od.2) Této osobě nenáleží plat a dítě nemá nárok na úhradu potřeb dítěte. Osoba pečující není povinna se vzdělávat. V těchto případech je dítě svěřováno většinou do péče prarodičů, nebo sourozenců rodičů dítěte. Dítě je do péče svěřeno soudním rozhodnutím a soud určí pečující osobě také jeho povinnosti a práva, jinak platí ustanovení o pěstounské péči.

V případě, že je dítě svěřeno těmto příbuzným do pěstounské péče, vztahují se na ně povinnosti s tím spojené, včetně vzdělávání. Tato možnost je hojně využívána hlavně po poslední úpravě zákona o sociálně-právní ochraně dětí, především z finančních důvodů.

Pěstouny mohou být ustanoveni také manželé, v případě rozvodu zůstává pěstounem pouze jeden z nich. (Z.č. 89/2012, §964, od.2)

Poručnická péče a pojem opatrovnictví

V případě, že rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo nemají způsobilost k právním úkonům, ustanoví soud dítěti poručníka. Poručník má vůči dítěti všechna práva a povinnosti, ale nemá vyživovací povinnost. Pokud poručník o dítě trvale pečuje, vztahují se na něj veškerá práva a povinnosti jako na pěstouna. (Z.č. 89/1999, §939) Po dobu, kdy dítěti ještě nebyl poručník ustanoven a dítě nemá zákonného zástupce, zastupuje dítě OSPOD. Rozhoduje-li poručník v závažné věci týkající se dítěte, žádá se o schválení soud.

Poručníky mohou být ustanoveni i manželé, v případě rozvodu soud určí, zda je pro dítě vhodné, aby funkci i nadále vykonávali oba. Pokud ne, jednoho z nich poručnictví zprostí.

Dále může soud určit dítěti opatrovníka. Opatrovník nevykonává náhradní rodinnou péči. Bývá jmenován soudem, hlavně při ohrožení zájmů dítěte. Zejména při soudních řízeních, kde zastupuje práva dítěte a chrání jeho zájmy. (Z.č.89/2012, § 943) Tato situace nastává nejčastěji při rozvodových řízeních, při svěřování do péče, při přestupkových řízeních, které se týkají dítěte. Dále bývá využíván pro správu jmění dítěte, kdy odpovídá za řádnou správu majetku soudu a podléhá stálému dozoru soudu. (Z.č. 89/2012, § 948) Opatrovník předkládá soudu pravidelně vyúčtování minimálně jednou za rok.

2 VNÍMANÁ PROBLEMATIKA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Náhradní rodinná péče bývá veřejností vnímána zejména jako péče pěstounská a adoptivní. Ostatní formy jsou méně zřetelné a většinou s uvedenými splývají, respektive se o nich příliš nemluví. Do popředí pozornosti se v posledních letech dostaly také pojmy pěstounská péče na přechodnou dobu, nebo profesionální pěstounská péče, pod kterými se skrývá v podstatě totéž. Tato forma vzbuzuje u veřejnosti i odborníků velkou pozornost a je zásadní změnou v systému péče o ohrožené děti v České republice. Zejména s novelizací zákona o sociálně-právní ochraně dětí se zavedením tzv. osob v evidenci dochází k většímu uplatňování přechodné pěstounské péče.

Kterákoliv z forem však přináší do rodiny určitá specifika a odlišnosti, se kterými se pečovatelé při péči o svěřené děti setkávají. Některé jsou zřejmé na první pohled, jiné zdaleka ne, ale je nutné s nimi počítat. Nezkušení pěstouni nebo nezasvěcené osoby si tyto specifika náhradní rodinné péče nemusejí vůbec připouštět. Naopak jsou některé okolnosti pěstounství zveličovány a mnohdy milně chápány, a to jak na straně veřejnosti, tak nezkušených pěstounů.

2.1 Možné specifické projevy dětí v náhradní rodinné péči

Děti vyrůstající v náhradní rodině nejsou většinou děti zemřelých rodičů, nebo děti vážně nemocné, těch je minimum. Jde převážně o děti zanedbávané, zneužívané, nebo týrané. Jde o děti rodičů, kteří z nějakých důvodů nezvládli jejich péči. V knize vydané přímo MPSV roku 2011 se uvádí výsledky jedné studie v České republice, na základě které je nejčastějším důvodem právě nedostatečná péče, a to 66% odebraných dětí. Podle některých uváděných autorů je to až 75% zneužívaných a 69% zanedbávaných dětí. (Ptáček, 2011, s.9)

Podle dalšího autora je zde citováno, že *„vysoký podíl dětí má anamnézu fyzického týrání (60%), sexuálního zneužívání (64%), emočního týrání (89%) nebo zanedbávání (60%). Důvody umístění jsou dále neschopnost rodiče postarat se o dítě z důvodu rodinného stresu nebo jiných důvodů (51%) a zneužívání návykových látek (40%).“* (Ptáček, 2011, s.9)

Proto už na základě těchto studií lze u dětí v náhradní péči předpokládat emoční problémy a problémové chování. (příloha č. V) K tomuto ne zrovna potěšujícímu základu se pak mohou nabalovat další specifické problémy dětí a v neposlední řadě ovlivňují péči a vývoj

dítěte také nereálné představy pěstounů, nebo jejich nepřipravenost na možná specifika dítěte a na péči o přijaté dítě celkově.

Biologičtí činitelé

Hodně diskutovanou oblastí v náhradní rodinné péči jsou dědičné dispozice dítěte. Jedná se o jednu z nejvíce diskutovaných otázek. A nejde na ni dát jednoznačnou odpověď. Není však pochyb, že každé z dětí, které do náhradní rodiny přichází a to v jakémkoliv věku, je vybaveno genetickou výbavou svých biologických rodičů. Nedá se jednoznačně říci, jak moc dítě ovlivní jeho genetická výbava a jak moc zapůsobí výchovné prostředí pěstounů. Každopádně je důležité s těmito geny počítat a snažit se případně využít jejich působení pozitivním směrem, naučit se s nimi žít, dokázat v nich vidět obohacení pro celou rodinu.

Velmi často se stává, že slovo *geny* bývá používáno právě jen v době, kdy přijdou problémy. Zejména v období puberty, kdy hodně rodičů ztrácí trpělivost a všechny neúspěchy se okamžitě schovají pod pojem geny. V tomto období je dobré nedat na řeči okolí, kdy se kolem začnou ozývat věty jako: „Já vám to říkala, že z něj nic nebude, podívejte se na jeho rodiče.“, ani na hlas ve vlastní hlavě, který se začne ptát, jestli to mělo cenu, jestli to nebylo zbytečné. Pak je dobré podívat se kolem sebe a zjistit, že stejné problémy mají s dětmi i biologičtí rodiče. V zájmu dítěte by bylo lepší, než vynášet předčasné soudy, či případně udělat mezi pěstouny a dítětem tlustou čáru, počkat si, až dítě dospěje a nechat mu dveře otevřené. Počkat si na dobu, kdy bude zralým samostatným člověkem. (Roháček, 2012, s.11)

U menších dětí v náhradní rodinné péči se také setkáváme se skutečností neúplných, někdy takřka žádných informací o původní biologické rodině. Zejména v případě dětí uložených v babyboxu. (Konečná, 2012, s.15) Velmi často jde o nesledovaná těhotenství, o děti nedonošené, děti matek pozitivních virem HIV, kdy se dá u některých dětí nakažení vyloučit až po 18 měsících věku dítěte. Dále jde o děti s alkoholovým syndromem, rodičů závislých na alkoholu, děti matek nakažených žloutenkou. A také děti mentálně a psychicky nemocných rodičů. V některých případech dětí v náhradní rodinné péči není ani možné tyto údaje v biologické rodině zajistit. Otec je často neznámý, matka údaje o výskytu dědičných chorob zamlčí. „Úroveň a rozsah získaných informací záleží hlavně na umění toho, kdo s rodičkami a případně jejich partnery vede rozhovor před sepsáním souhlasu s osvojením či předáním do pěstounské péče.“ (Konečná, 2012, s.15)

Proto se pěstouni musí připravit na možné následky, kdy např. ADHD, mírné opoždění ve vývoji, opoždění v řeči, lehké poruchy sluchu a zraku, poruchy chování jako hyperaktivita, nesoustředěnost, poruchy učení, nebo problémy s adaptací na stres, jsou spíše vzhledem k anamnéze při převzetí výhrou. V těch horších případech se může projevit mentální retardace, porucha autistického spektra, psychiatrické poruchy, epilepsie apod.

Psychická deprivace, trauma

„Výchova přijatého dítěte je v některých ohledech stejná, jako výchova dítěte biologického, ale v dalších naopak zcela odlišná. Náhradní rodičovství musí být pro přijaté dítě svým způsobem léčivé, odborníci je někdy nazývají terapeutické. Terapeutické rodičovství není totéž jako dostatečně dobré rodičovství.“ (Vančáková, 2011, s. 15)

Tato skutečnost se týká jak dětí v pěstounské péči a adopci, tak dětí svěřených do péče příbuzných, kteří tuto skutečnost často nechtějí přijmout a za problémy svých vnuků vidí jen genetickou výbavu toho rodiče, který není s rodinou, v které dítě žije, příbuzný.

Děti přicházející do náhradní rodinné péče si sebou přináší různá zranění a traumata z původních rodin, nebo z ústavní péče. Poznaly nedostatek zájmu, lásky, opuštění, nedůvěru k lidem. (Vančáková 2011, s. 15)

Traumatem můžeme nazvat situace, kdy si děti prošly rozpadem rodiny a byly umístěny v ústavní péči. Děti, které ve své původní rodině zažily zneužívání, fyzické či psychické, nebo zažily zanedbávání. Nebyly milované, trpěly hlady, byly špinavé a rodiče znaly jen opilé, nebo je slyšely jen křičet. Takové dítě je pak k okolí velice nedůvěřivé a vlastně ani neví, jak má na jiné jednání, s kterým se později setkává, reagovat.

Psychickou deprivaci pak zažívají nejen děti, které sice vyrůstaly ve vlastní rodině, ale bez povšimnutí a lásky, ale také děti vyrůstající v raném věku v ústavní péči, kde neměly možnost zažít si dostatečné láskyplné přijetí a péči. Děti, které si neprošly takzvaným připoutáním ke svému primárnímu člověku.

„V době narození je mozek dítěte vyvinut ze 40%. V prvním roce života se mozek vyvine o 100%, a dosáhne tedy 80% plného vývoje. Neurologické trasy vytvořené v tomto období závisejí na každé ze stovek tisíc interakcí, které dítě má se svým hlavním pečovatelem.“ (Chmelař, 2008, s. 73)

Děti, které si prošly traumatem nebo citovou deprivací, mají většinou špatné vzorce chování, špatně se adaptují, mají problémy mezi vrstevníky a vůbec v mezilidských vztazích. Dítě si většinou vytváří špatné návyky chování, které mu zajistí, alespoň nějaké uspokojení jeho potřeb. Tyto návyky jsou většinou patologického charakteru, a přestože dítěti pozornost okolí zajistí, jedná se ve většině případů o pozornost negativní. Dítě tedy nezažívá pocit bezpečí, necítí, že si ho lidé váží, většinou cítí pohrdání a odmítnutí. K okolí se staví nedůvěřivě a odmítavě. Jedná bezohledně, protože se v dysfunkční rodině naučilo, že pozitivní jednání nepřináší žádný zisk. Často používají k získání pozornosti lež, která je zde naprosto jinak chápána, je pouze prostředkem pro získání pozornosti, naučeným vzorcem chování například v důsledku pobytu v ústavní péči.

„Nepoučenému okolí se takové dítě může zdát nevychované nebo naopak příliš rozmazlené, divoké, hlučné, zakřiknuté, líné, málo dětské, zvláštní.“ (Vančáková, 2011, s. 15)

Výchova takového dítěte vyžaduje od pečovatelů velkou dávku trpělivosti, odborné vedení, znalost problému a přes veškerá selhání pozitivní přístup a vztah k dítěti. Vzhledem k narušenému vnímání okolí, reagují tyto děti na běžné výchovné metody, používané v běžných rodinách, naprosto odlišným způsobem. Přísnost a tresty většinou nefungují jako výchovná opatření, ale jako potvrzení toho, že i zde v nové rodině jsou nemilované a zlobivé, tedy nechtěné. Děti potřebují stanovit pevné hranice v chování, ale s laskavostí a důsledností. Pěstouni musí velmi často přesvědčovat nejen sebe, ale také učitele a ostatní lidi z okolí, aby nad jejich dítětem nelámali hůl a dali mu dostatek času a příležitostí poznat, že není špatné a že může lidem důvěřovat. Takové dítě těžko začne měnit své zažité špatné vzorce chování, pokud v nich bude okolím stále utvrzováno.

Dítě musí vědět, že to co dělá, není vhodné a správné, ale nemělo by tuto skutečnost vnímat jako vlastní selhání. Nejtěžším úkolem pečovatelů těchto dětí je, aby dítě pochopilo, že není špatné ono samo, že i ono má svou hodnotu a je přijímáno. *„Děti z různých dysfunkčních rodin mohou mít problémy v chování či prožívání. Pokud by dítě přišlo z dysfunkční rodiny do náhradní, jeho dřívější zkušenost se zde vždycky nějak projeví, a obvykle ji nelze eliminovat tak snadno a rychle, jak by si pěstouni či osvojitelé přáli. S podobnými potížemi je třeba počítat, ale nelze očekávat, že to budou náhradní rodiče vědět. Je nutné je o takových možnostech informovat a naučit je, jak se s danými problémy vyrovnat.“* (Vágnerová, 2012, s. 19)

Velmi často se také stává, že tyto děti odmítají projevy hlubších kontaktů a reagují na pěstouny povrchně. Toto se projevuje buď naprosto odmítavých chováním, co se tělesného kontaktu týče, nebo naopak jde o děti, které jsou až příliš kontaktní a pro okolí působí až vlezle, když se například chtějí tulit s naprosto cizími lidmi, které vidí poprvé. *„Nediferencovaný přístup k různým lidem byl jedním z prvních znaků citové deprivace, který popsali W. Goldfarb již před šedesáti léty. Velmi často jde o signál chybění jisté a spolehlivé vazby, která by dítěti poskytla potřebnou zkušenost. Takové děti nerozlišují, zda jde o blízkého člověka, nebo někoho neznámého. Projevují příchýlnost i zcela cizím osobám a v případě ohrožení se nepřimknou k jednomu člověku... Problematické chování se objevuje v kontaktu s dospělými i s vrstevníky a ve značné míře narušuje celkovou pohodu i sociální akceptaci takových dětí.“* (Vágnerová, 2012, s. 29)

Identita, socializace, sociálně patologické chování (projevy)

Podle hodnotících výroků, které o sobě člověk pronáší, nebo které přijme za své, vzniká jeho pozitivně nebo negativně laděná identita. Nikdo mě nechtěl, tak mě dali do děčáku, jsem k ničemu. Táta říká, že mám pěkné vlasy, jsem hezká. Kdo jsem, kam patřím, odkud pocházím, takto vzniká identita člověka. Trochu úsměvně se na svou identitu ptal i malý Jenda v knize Děti píše Bohu: *„Milý Bože, já jsem adoptovaný. Je to stejné, jako bych byl opravdivý?“* (Klimeš, 2008, s.7) Jeho otázka může vzbudit úsměv, ale na druhou stranu nám krásně ukazuje, jak náročné je budování identity dětí v náhradní rodinné péči.

Pro pozitivní budování identity je v raném dětství důležitý citový vývoj, přijetí či odmítnutí ze strany rodičů, což souvisí s předchozí kapitolou. Budování identity je nejvýraznější v době dospívání. Objevuje se velká potřeba odpoutání a nalezení vlastní cesty. Toto období čeká všechny děti a vzhledem k dnešní uspěchané době jsou problémy s identitou ve velké míře také v biologických rodinách.

U dětí v náhradní rodinné péči se často setkáváme s dvojitou identitou. Dvojitá identita rozlišuje dobré a špatné časy. Když se dítěti daří, považuje se za dobré a samo se řadí mezi tzv. normální lidi, když se nedaří, a dítě zažívá neúspěch, považuje se za odkopnuté, nechtěné, a dítě špatných rodičů, za Roma. *„Občas ale přijde krize a obrany se zhroutí, člověka zaplaví vztek a nenávisť vůči té druhé potlačované identitě.“* (Klimeš, 2008, s. 9) Tento postoj ukazuje, že dítě se nikdy nevyrovnalo se svojí minulostí a za svou minulost se stydí, cítí se díky tomu co bylo a odkud pochází méněcenné.

Je důležité věnovat velkou pozornost rozvoji důvěry a sebedůvěry. Dítě, které si uvědomuje svou hodnotu a necítí se méněcenně, buduje pozitivní identitu. V případě dětí v náhradní péči je možné jako pozitivní vnímat tzv. identitu smíšenou, kdy se člověk dokáže přizpůsobit, ale zároveň je hrdé na svůj původ.

„Nejlepším příkladem smíšené identity jsou američtí indiáni. Když se na ně podíváte – v jedné ruce hamburger, v druhé Coca-colu, na hlavě kšiltovku, ale celou duší Apač.“ (Klimeš, 2008, s. 10)

Důležitost vnímání své identity, se mění s věkem. Mladší děti většinou příliš netíží fakt, že jsou v náhradní rodině. Hledání své identity a případně svých kořenů je nejsilnější v době dospívání, tady dochází k velkým zlomům, v této době se děti velice těžce vyrovnávají se svojí jinakostí, malá sebedůvěra a nespokojenost se sebou samým vede často k pocitu prázdnoty a dítě se ztrácí v okolním světě. Není lehké se s takovou situací vyrovnat, dítě hledá různé obrané reakce, které jsou často spíše destruktivní než prospěšné. A často se takto děti samy utvrzují v tom, že se neliší od svých biologických rodičů, o kterých ví, že byli například alkoholici. Utvrzují sami sebe v tom, že nemohou být lepší. Proto je jedním z hlavních úkolů náhradních rodičů, pomoci dětem vybudovat si vlastní pevnou identitu. *„Pevný pocit identity zakotvuje člověka ve světě, dává mu místo a smysluplný výhled do budoucna.“* (Klimeš, 2008, s. 11)

Tento úkol je v náhradních rodinách o to těžší, protože část jejich identity není stejná s náhradními rodiči a sebevědomí a vlastní hodnota je u těchto dětí většinou narušena.

„Budování identity vychází z historie dítěte. V ní je třeba mít několik záchytných bodů ... tyto body vytvářejí jakou si kostru, která nese dítě z minulosti do budoucnosti.“ (Klimeš, 2008, s. 19) V tomto bodě je pro děti v náhradní rodinné péči důležité, aby pěstouni nesoupeřili s biologickými rodiči. Hovory o původní rodině nesmí být tabu, náhradní rodiče nesmí původní rodinu očerňovat, svým postojem vést děti k úctě k biologickým rodičům. Je důležité uvědomit si, že dítě si utvoří náhled na své biologické rodiče podle postoje pěstounů. Pokud bude pěstoun s úctou přistupovat k biologickým rodičům dítěte, bude takto budovat také základ sebeúcty samotného dítěte.

„V případě přijatých dětí, může hrát určitou roli, že byly odmítnuty vlastními rodiči a musely vyrůstat s někým jiným, kdo se o ně sice dobře staral, ale je vlastně cizí. Pokud je daný jedinec úzkostněji disponován, může tento fakt přispět ke kolísání jeho sebeúcty či dokonce k nárůstu problémů.“ (Vágnerová, 2012, s. 170)

2.2 Dítě s viditelnou jinakostí v náhradní rodinné péči

V náhradní rodinné péči se dále vyskytuje skupina dětí, která kromě výše uvedeného na sebe nabaluje také viditelné odlišnosti, které jim dále znesnadňují se přizpůsobit svým vrstevníkům. Jsou to různé zdravotní problémy, závažné vrozené nemoci, jak již je uvedeno výše, či další poškození během prvních let života. Jde o postižení tělesného charakteru, či mentální retardaci.

Patří sem také děti odlišné například barvou kůže, děti menšinového etnika, vyrůstající v náhradní rodinné péči u pěstounů majoritního etnika. V české republice se jedná ve většině případů o děti romské.

Postižené dítě

Děti jakýmkoliv způsobem zdravotně či mentálně postižených rozdělujeme do dvou skupin. Jednak jde o děti malé, tedy novorozence a kojence, kdy si mohou adoptivní rodiče, či pěstouni vzít do péče děti, u kterých může k projevení některé z nemocí teprve dojít. Často si berou do péče děti s různými prognózami vývoje a musí se předem rozhodnout, zda toto riziko hodlají podstoupit, zda tuto situaci do budoucna zvládnou i za předpokladu, že se potvrdí ta nejhorší diagnóza. Toto krásně vystihuje citace z knihy *„u tříměsíčního miminka s porodní váhou 1000 g do určité míry víme, jaké obtíže budeme řešit, ale přesná prognóza je v mnoha případech nejasná. Pohybuje se v rozmezí od dítěte s normální inteligencí, jen třeba se specifickými poruchami učení a nutností nevelké ortopedické operace v budoucnosti až po dítě s mentální retardací, epileptickými záchvaty a velkým postižením hybnosti.“* (Čermáková, 2012, s. 5)

A druhou, početně asi menší skupinu tvoří pěstouni, kteří si do péče berou právě už starší postižené dítě, kdy je diagnóza naprosto jasná. Takto jsou do pěstounské péče umisťovány například děti s vážnou srdeční vadou, děti tělesně postižené, děti s Downovým syndromem, nebo děti s dědičnou metabolickou poruchou, vyžadující speciální dietu. Mentálně postižené děti, nebo děti ve vývoji opožděné.

Někdy může jít také o mylnou představu náhradních rodičů, že mohou stav dítěte svou výchovou zvrátit. *„Běžnou reakcí je přetrvávání iluzí o možnosti budoucího zlepšení zdravotního postižení přijatého dítěte, ať už by záviselo na léčbě nebo na výchovném přístupu. Náhradní rodiče leckdy jen těžko akceptují fakt, že jeho zdravotní stav nelze zásadně změnit.“* (Vágnerová, 2011, s. 5)

Tyto děti bývají v důsledku své nemoci zcela nebo částečně omezeny, co se běžného života dětí mezi vrstevníky týče a péče o ně vnáší do náhradní rodiny další specifika, kdy se pěstouni musí předem rozhodnout, zda jsou schopni všechna tato rizika a omezení přijmout a zvládnout, kvůli „cizímu“ dítěti.

Dítě jiného etnika

Pokud budeme přemýšlet, která etnika přicházejí v naší republice v úvahu, mohli bychom je rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou děti etnik, které se na pohled neodlišují. Do této skupiny patří děti slovenské, ukrajinské, bulharské atd. Do druhé skupiny pak můžeme zařadit děti, které se na první pohled odlišují svým vzhledem, což opět vnáší do náhradní rodinné péče svá specifika. Jde o děti vietnamské či romské, občas se vyskytují také děti černošské. Umisťování těchto dětí do náhradní rodinné péče je značně ovlivněno postojem a předsudky společnosti k jednotlivým etnickým skupinám.

„... jsou hypotézy o geneticky zakotvených rozdílnostech daných rasou či etnicitou již mnoho let zastaralé. Je třeba rozlišovat mezi rasovými a etnickými rysy: rasové znaky jsou znaky biologické, kdežto znaky etnické jsou získané učením, zpravidla v dětství. V tomto světle má záměna rasy a etnicity vážné důsledky, jelikož vede k přesvědčení o neměnnosti lidských vlastností. Úloha rodičů jako pozitivního vzoru dítěte zde tedy hraje mnohem významnější roli než geny. Mezi veřejností se ovšem rasové/etnické předsudky tradují i nadále, neboť jsou součástí stereotypních, vzájemně předávaných názorů.“ (Vančáková, 2011, s. 8-9)

Tyto předsudky se odrážejí také ve vnímání umisťování dětí minoritního etnika v náhradní rodinné péči. Nejčastěji se týkají dětí romských, které jsou označovány za temperamentní, hudebně nadané, málo motivované, nepřizpůsobivé, nevychovatelné. Vietnamské děti jsou zase vnímány jako tiché, cílevědomé, bystré. A černošské děti jsou brány jako něco výjimečného. Děti, které se vizuálně neodlišují, jsou často opomíjeny. V našich podmínkách je nejdiskutovanější náhradní rodinná péče romských dětí.

Děti, které se vizuálně odlišují od svých náhradních rodičů, se kromě pozdějšího hledání kořenů, případně své kultury, či jazyka, musí připravit na případné poznámky, či narážky okolí. *„Lidé mají tendenci svalovat chování dítěte na geny o biologických rodičích nebo dokonce na jeho etnický původ. Málokdo za problematickým chováním dokáže vnímat traumata a vnitřní bolest zraněného dítěte.“* (Vančáková, 2011, s. 15)

Děti jiného etnika si kromě zátěže z minulosti, citové deprivace a různých traumat, díky kterým zažívají už tak dost problémových situací, nesou také určité otazníky, týkající se jejich kořenů a to nejen co se biologické rodiny týče, ale také v rámci předsudků kolem jejich odlišné identity. *„Zásadnějším a trvalejším úskalím tedy zůstává fakt, že etnicky odlišné dítě vychovávané majoritními náhradními rodiči stojí na pomezí mezi dvěma světy – mezi světem většinové společnosti, která ho vychovává, s níž je v bezprostředním kontaktu skrze náhradní rodiče, jež mu předávají své hodnoty a postoje – a mezi světem svého etnického původu, se kterým ho pojí vzhled, minulost a především dennodenně se potýká s postoji, názory, narážkami a předsudky ze strany majority.“* (Vančáková, 2011, s. 18)

Zesíleně pak tento rozdíl pociťují v období puberty a dospívání, kdy svou odlišnost vnímají mnohem intenzivněji. Problémy mohou přijít při hledání prvních známostí, kdy jsou opačným pohlavím majoritního etnika například odmítáni, nebo kdy se sami rozhodují pro partnera svého původního etnika. Toto hledání sebou přináší nejedno zklamání.

Stejně tak náhradní rodiče by si měli být jisti, že budou umět dítě jiného etnika přijmout s láskou, otevřeností a bez předsudků. Budou připraveni pomáhat dítěti zvládnout různé reakce okolí a budou schopni posilovat jeho zdravé sebevědomí, jeho identitu. Musí si uvědomit, že přijetím etnicky odlišného dítěte se vlastně celá rodina stane pro okolí etnicky smíšenou. V ideálním případě by náhradní rodiče měli původní identitu dítěte brát za obohacující pro celou rodinu.

„Zkušenosti odborníků vedou obvykle k témuž závěru: totiž, že největší rozdíly v chování, případně ve výchovných nárocích kladených na náhradní rodiče nejsou dané primárně etnickými rozdíly, nýbrž jsou dané především tím, zda dítě vyrůstá od narození v milujícím, bezpečném prostředí, či zda utrpělo trauma z odloučení od pečující osoby a zažilo kratší či delší dobu trvající škodlivé podmínky....Velkou mírou se dále podílí individuální vrozená specifika a osobnostní rysy, které ovšem vůbec nesouvisí přímo s etnicitou, nýbrž se zdravotním a psychickým stavem konkrétního dítěte a jeho biologických rodičů. Nezapomínejme také na vliv způsobu života matky v těhotenství.“ (Vančáková, 2011, s. 9-10)

Vzhledem k zátěži, kterou si dítě v náhradní rodinné péči nese, se může stát a stává se, že dítě vnitřně nezvládne přes veškerou snahu a podporu přijmout za sebe vlastní

odpovědnost a na čas, nebo i na stálo opustí to, v čem bylo vychovááno. V případě romských dětí, může jít právě o nedostatečné sebevědomí při nepřijetí dítěte okolím v době, kdy už není plně pod křídly náhradních rodičů a osamostatňuje se. Může ztratit sílu a motivaci začlenit se do společnosti, která ho neuznává a sklouznout k patologickým formám životního stylu.

V tomto období může dítě také vyhledat svou původní rodinu a přidat se k jejímu životnímu stylu, který je často bez větších ambicí a bez odpovědnosti. Ale toto se děje i v rodinách, kde je svěřeno dítě majoritního etnika. A to ve stejné míře.

Různé průzkumy mezi pěstounskými rodinami prokazují, že mezi minoritními a majoritními dětmi v náhradních rodinách není žádný větší rozdíl v jejich vzdělávání či výchově.

Je třeba nevázat se tolik na konkrétní etnikum, z něhož dítě pochází, ale raději mít oči, uši a srdce otevřené k projevům toho kterého dítěte, abychom si utvořili představu o tom, jaké je, a abychom ho poznali do hloubky a bez předem připravených závěrů. (Vančáková, 2011, s. 10)

2.3 Další specifika náhradních rodin

Náhradní rodičovství nemá svá specifika pouze co se výchovy dětí a jejich původu, či traumat týče. Problematika v této oblasti se netýká pouze dětí a náhradních rodičů, ale zasahuje do běhu širší rodiny jak na straně pěstounů, tak na straně biologických rodičů. A je nutné i na tyto okolnosti myslet při rozhodování, výchově i pomoci těmto rodinám.

Kontakt s biologickou rodinnou

Téma biologické rodiny dítěte je neustále ožehavým tématem většiny klasických pěstounských rodin. V případě rodin příbuzenských je kontakt většinou udržován s rodičem, v jehož rodině je dítě vychovááno, pokud o to sám rodič stojí. Pokud rodinu nenavštěvuje, většinou se o něm doma nemluví.

V případě klasické pěstounské péče, je tato problematika mnohem složitější. Již zákon ukládá, že pěstoun má povinnost udržovat sounáležitost dítěte s původní rodinou a umožnit styk rodičů s dítětem. (Z.č. 89/2012, §967) Tato skutečnost je podložena také v dohodě o výkonu pěstounské péče. Ne vždy však bývá plně akceptována.

Jsou rodiny, které kontakt vítají a dokonce ho samy vyhledávají, těch je však jen pár. Pak jsou rodiny, které ho akceptují, rodiny které ho trpí a rodiny, které jsou rády, že se jich to netýká, protože je nikdo nekontaktuje a nejeví zájem.

Ať už je situace v rodině jakákoliv, podstatné pro přijaté děti je akceptace jeho rodičů pěstouny, ať už se fyzicky setkávají nebo nikoliv. Což už bylo zmíněno v kapitole o identitě.

Pokud se budeme nyní zabývat fyzickým kontaktem dětí se svými biologickými rodiči, je pravdou, že tento kontakt vnáší do rodiny další zátěž, kdy je potřeba kontakt často usměrňovat, aby co nejméně narušoval výchovu dítěte.

V této oblasti se můžeme setkat s rodinami, kdy se děti setkávají s rodiči za odborné asistence sociálních pracovníků, ale také s rodinami, kdy děti jezdí do původních rodin na návštěvu. Často se setkáváme s rodinami, kdy děti nemají kontakt se svými biologickými rodiči, ale je udržován kontakt s prarodiči dítěte, či sourozenci.

„Nejbezpečnější bývá začít s kontaktováním vlastních sourozenců, děti za to bývají vděčné. Mají pocit, že jim kusy vlastní identity chybí a s příchodem starostlivých bratrů a sester se díry po chybějících kusech zacelují, vyplňují... Kromě sourozenců se dá navázat vztah s prarodiči. Často se dozvídáme, že právě děda či babička byli ti poslední, kdo se před odebráním snažili o dítě postarat ... a možná ocení, když se dozví, že jejich vnuk či vnučka vyrůstá v láskyplném prostředí pěstounské rodiny.“ (Uhlířová, 2012, s. 33).

Soužití členů náhradní rodiny – sourozenecké vztahy

Soužití náhradní rodiny se netýká pouze svěřeného dítěte a jeho vychovatelů, ale také přijetí širší rodinou dítěte a zejména vztahů se sourozenci.

„Sourozenci bývají nejen spojenci, ale i soupeři, dítě se s nimi musí dělit o rodičovskou pozornost, různé materiální výhody a privilegia.“ (Vágnerová, 2012, s. 83).

V náhradní rodinné péči se můžeme setkat hned s několika spleťnými variantami. Dítě může vyrůstat jednak se svými vlastními sourozenci, kteří přišli do rodiny s ním, nebo také v jinou dobu. V takovém případě je mezi nimi většinou velká citová vazba. *„Sourozenec je v tomto případě jediným pozůstatkem dřívějšího domova, leckdy i garantem určité jistoty a dítě ho může dost dlouho považovat za nejvýznamnější blízkou bytost. Proto je vhodné, aby se děti dostaly do jedné rodiny a nebyly vystaveny nutnosti vyrovnat se s další ztrátou.“* (Vágnerová, 2012, s. 83). Často jde o případy, kdy mají děti společnou pouze matku

a můžeme se také setkat se situací, kdy sourozenci vyrůstají v různých pěstounských rodinách.

V náhradní rodině vyrůstá přijaté dítě také často spolu s biologickými dětmi pěstounů, toto soužití už sebou nese více problémů, kdy můžeme často sledovat snahu přijatého dítěte zaujmout místo dítěte biologického, nebo naopak znejistění biologického dítěte, zda také není adoptováno, či s pocitem ohrožení. Stejný boj o pozici v rodině můžeme sledovat při přijetí více dětí různých rodičů v rámci jedné pěstounské rodiny.

Při příchodu dítěte do rodiny, v které již jsou děti, je proto velmi důležité snažit se zachovat přirozené věkové rozdíly mezi dětmi. A také přirozenou posloupnost, kdy by mělo být do rodiny přijímáno vždy dítě mladší. Je-li do rodiny přijato dítě stejně staré, nebo dokonce starší než dítě, které již v rodině je, nastává mezi dětmi většinou celoživotní boj o postavení v rodině. *„Sourozenecká rivalita bývá silnější, čím bližší jsou si sourozenci z hlediska věku a vývojové úrovně.“* (Vágnerová, 2012, s. 83).

Příchod nového sourozence je pro rodinu vždy náročný, jednak proto, že dítě má většinou špatné návyky, není zvyklé se dělit, neumí se adaptovat, reaguje vztekem, křikem odtažitostí, neumí si hrát, nevhodným způsobem si říká o pozornost. Vzhledem k tomu bývá ostatními sourozenci špatně přijímáno, mnohdy bývají pěstouni žádáni dětmi, aby ho vrátili. Tato situace je pro pečovatele velmi náročná. *„Potíže v soužití se mohou objevit i ve vztahu vlastních a přijatých dětí, zejména pokud se nevlastní sourozenec něčím vymyká normě a ostatní si nedovedou vysvětlit, proč je takový.“* (Vágnerová, 2012, s. 115).

Dítě v příbuzenské péči

Pečující osobou může být v tomto případě prarodič, což je nejčastější, ale také teta, strýc, sourozenec, nebo další vzdálený příbuzný. Přednost před klasickou pěstounskou péčí má být nově dána také péči osoby rodině blízké. Jde o nejpočetnější skupinu náhradní rodinné péče u nás. *„Prarodiče a nejbližší příbuzní dítěte a členové širší rodiny se zpravidla sami fakticky ujímají osobní péče o dítě, které nemohou, nechtějí nebo nedokáží jeho rodiče osobně pečovat. A pokud nikoli, jsou a musí být právě příbuzní dítěte, kdo bude v první řadě vyhledán a kontaktován orgánem sociálně-právní ochrany za účelem zajištění osobní péče o dítě v rámci náhradní rodinné péče.“* (Rotreklová, 2009, s. 23)

Motivy pro pěstounství jsou u těchto rodin jiné, než u klasické pěstounské péče. Prarodič neprochází žádnou přípravnou fází, ani dlouhodobým rozhodováním o přijetí dítěte. Většinou se stává pečovatelem náhle a na základě krizové situace v rodině, kdy dítě

přijímá do péče spíše z povinnosti a pocitu selhání při vlastní výchově. Stejně tak ostatní příbuzní, přijímají toto dítě bez předchozí přípravy a s pocitem odpovědnosti, že je jeho povinností se dítěte ujmout.

Péče o dítě v takto vzniklé rodině je pak provázena pocity viny, bezmocnosti, strachu z budoucnosti. Přichází obavy, zda není na výchovu příliš starý, nebo naopak mladý, často přichází také obviňování, že mu dítě bere klid důchodu, nebo možnost žít si vlastním životem.

Přijdou-li problémy, bývá dětem předkládáno, že jsou nevděčné, že si neváží toho, co pro ně příbuzný udělal. V mnoha případech se prarodiče s pocitu viny pro děti opravdu obětují a tiše trpí. *„Mnoho dětí si uvědomuje, že péče jeho vlastního rodiče nebyla dostatečná...Vědí, že příbuzný pečovatel jim nabídl klidný domov...Takové děti se cítí vděčné. To by bylo v pořádku, kdyby tento vděk ještě nepožadoval a dost výrazně nevytlačoval sám příbuzný, který o ně převzal výchovu...děti mají pocit, že musejí být za péči rády, musejí to dávat najevo a musejí to co se stalo nějak odčinit.“* (Uhlířová, 2010, s. 16)

Na základě novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jsou nyní také příbuzenské rodiny, které mají svěřené dítě do pěstounské péče zohledněny stejně jako klasické pěstounské rodiny. Příchod dítěte do rodiny zůstává stále náhlým a bez přípravy, ale následná péče je stejná. Také tyto rodiny sepisují dohody a jsou doprovázeny, také tito pečovatelé jsou povinni vzdělávat se. U rodin s malými dětmi se často setkáváme s nepochopením a názorem, že to nepotřebují. U rodin s dospívajícími dětmi, je tato pomoc vítána a objevuje se také zklamání, že když oni začínali, žádná pomoc tu pro ně nebyla.

3 SOUČASNÁ INFORMOVANOST A PODPORA

S novelizací zákona byla značně posílena podpora a informovanost pěstounských rodin. Pěstounská péče byla nejen lépe finančně ohodnocena, ale vznikla také velká možnost podpory a pomoci pěstounským rodinám, včetně jejich povinnosti se v této oblasti dále vzdělávat a umožnit intenzivnější dohled.

Vzhledem k těmto změnám je pěstounská péče také předmětem značné medializace, která však ne vždy přináší přesné informace a většinou má negativní obraz. Veřejnosti jsou tak předkládány zkreslené informace a ty často bývají hlavním zdrojem informací, které se k lidem dostávají.

3.1 Podpora a vzdělávání pěstounů

Snaha o doprovázení a podporu pěstounských rodin tu je a byla. Můžeme najít organizace zabývající se pěstounskou péčí již řadu let, organizace, které většinou vznikly z řad pěstounů a postupně se jejich péče dostala na profesionální úroveň. Mezi tyto organizace patří zejména: Rozum a cit, Sdružení pěstounských rodin, Fond ohrožených dětí a další.

Pěstounským rodinám se také snaží dát podporu některé nadace, které přispívají např. na vzdělávání a volnočasové aktivity dětí, na vybavení dětských pokojů, zakoupení motorového vozidla, či nákup hudebního nástroje. Jde např. o nadaci Rozum a Cit, nadaci Terezy Maxové, Olgy Havlové, nadace J&T a dalších.

Většina pěstounských rodin, zejména rodin příbuzenských, o těchto možnostech do nedávna vůbec nevěděla a nevyužívala je. Na základě výzkumu, který mezi pěstounskými rodinami učinila organizace Rozum a cit před pár lety, se ukázalo, že 70% rodin postrádalo podporu a pomoc. (Bubleová, 2007, s. 42)

Dnes díky novelizaci zákona a skutečnosti, že se tyto organizace staly doprovázejícími organizacemi pěstounských rodin, mohou jejich pracovníci rodinám pomáhat.

Dohody o výkonu pěstounské péče

Pěstouni, včetně pěstounů z řad příbuzných a osob v evidenci, tedy osob vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu, jsou povinni mít uzavřenou dohodu o doprovázení. Tuto dohodu mohou sepsat s OSPOD nebo s pověřenou organizací. Na základě dohody mají pěstouni právo na pomoc se zajištěním péče, na zajištění odborné pomoci, právo na bezplatné zvyšování znalostí a dovedností, ale také zároveň povinnost vzdělávat

se minimálně v rozsahu 24 hodin ročně. Doprovázející pracovník pravidelně nejméně jednou za dva měsíce je v přímém kontaktu s rodinou a dítětem a společně naplňují individuální plán ochrany dítěte. (Z.č. 359/1999, §47a)

Tyto změny nejsou pěstounskými rodinami vždy přijímány s nadšením a to zejména v rodinách s příbuzenskou péčí. V případě kvalitního doprovázení, však po čase zjišťují, že i vzdělávání a vzájemné setkávání pro ně může být přínosem. A mezi rodinami, které se před rokem ještě neznaly, vznikají cenná přátelství. Často právě babičky pěstounsky zjišťují, kolik toho mají společného a že v tom nejsou sami.

Po roce osobní péče o tyto rodiny, vidím velký přínos nejen v odborném vzdělávání a kvalitní pomoci, ale hlavně v oblasti sociální, kdy mají pěstouni a jejich děti možnost vzájemných kontaktů a komunikace. Což je možné vidět i v dopise jedné z pěstounek, uveřejněném v časopisu Sdružení náhradních rodin: *„Témata jsou pro mě zajímavá a dokonce přínosná jak pro mě samotnou tak i pro mou pěstounskou dceru, se kterou na semináře můžeme vyrazit společně a užít si zajímavý víkend plný zážitků a legrace.“* (Průvodce, 2013, str. 30)

Mezi první doprovázející organizace patřili převážně spolky, které se pěstounské péči věnují již řadu let, a které se rodinám snažily pomáhat již dříve. Tato pomoc však byla značně omezená podle možností těchto organizací a byla využívána jen klasickými pěstounskými rodinami, které měly v péči převážně více dětí.

Dnes se tyto organizace, díky finanční podpoře státu, kterou na základě sepsaných dohod organizacím stát poskytuje, tato péče značně zkvalitnila a rozšířila.

3.2 Podpora a vzdělávání pracovníků s dětmi a mládeží

Vzhledem k dané problematice a specifickým projevům dětí v náhradní rodinné péči, vyvstává také otázka, jak se daří zařadit tyto děti mezi své vrstevníky a jakou roli v tomto procesu hrají výchovní a pedagogičtí pracovníci. Protože převážná většina dětí v náhradní rodině může mít různé projevy ztěžující jak kontakt s vrstevníky, tak celkové přizpůsobení se školnímu režimu, či zvládnání probírané látky, měl by být tento pracovník s problematikou náhradní rodinné péče obeznámen.

Při zjišťování možností podpory a vzdělávání těchto pracovníků, jsem narazila pouze na jednu příručku těmto lidem určenou, vydanou střediskem náhradní rodinné péče s názvem: *Dítě v náhradní rodině potřebuje vaši pomoc!* Snad právě proto se pěstounští

rodiče potýkají při nástupu dětí do škol s problémy a nezkušeností pedagogických pracovníků. Velmi častá bývá netolerance špatných pracovních a učebních návyků a neadekvátního chování dítěte, které je považováno za cílené zlobení, neochotu, vzdorovitost. Často bývá toto chování dáváno za vinu pěstounům a pěstouni jsou vyzýváni k sjednání nápravy. „*Teprve pocit bezpečí, adaptace na nové prostředí a citové připoutání k nové rodině dává dítěti možnost dosáhnout lepších výsledků v učení.*“ (Grohová, 2011, s. 18)

V praxi bývá tato problematika řešena až v době nástupu dítěte do školy. Zkušenější pěstouni se snaží učitele na tuto skutečnost upozornit před nástupem dítěte a snaží se o vzájemnou spolupráci. Ti méně zkušení situaci řeší, až v době, kdy si učitel na dítě začíná stěžovat. V případě potřeby může do školy přijít také psycholog dítěte, nebo sociální pracovník a jednat v této věci s učitelem a podpořit takto úlohu rodičů. Případně může rodič učiteli doporučit zmíněnou příručku. Jakým způsobem tuto problematiku učitel uchopí, už záleží jen na něm. Vzdělávání učitelů a pedagogických pracovníků ohledně specifických projevů dětí v náhradní rodinné péči a možnostech jak mu pomoci, je v dnešní době spíše individuální na základě potřeby, celkově v podstatě neexistuje.

3.3 Informovanost veřejnosti

V této oblasti má pěstounská péče značné mezery. Informovanost veřejnosti o problematice pěstounské péče se podle výzkumu mezi pěstounskými rodinami ukázala jako nedostačující. „*Ta se jeví, jak již bylo řečeno, jako nedostatečná a pěstouni zde cítí určitý dluh. Navíc se často setkávají s nepochopením, nedůvěrou a předsudky ze strany svého okolí i příbuzných.*“ (Bubleová, 2007, s. 49) Přesto že se jedná o výzkum před několika lety, nenastaly v této oblasti žádné viditelné změny.

Pravdou zůstává, že lidé mají možnost si informace o pěstounské péči vyhledat v odborné literatuře, která je v dnešní době vcelku bohatá, nebo také na internetových stránkách. V dnešní době již vyšlo také několik příběhových knih, které popisují běžný život konkrétních pěstounských rodin. Dle mého názoru o tyto informace však veřejnost nejeví zájem. Ve většině případů se s touto literaturou nikdy nesešla a nezná ji. Informace týkající se pěstounské péče, jsou pak tedy veřejnosti plně servírovány pouze horkými novinkami z veřejných médií.

Medializace pěstounské péče

Většina nezasvěcené veřejnosti se o pěstounské péči dovídá pouze z veřejných médií. Vzhledem k dnešní době, kdy prošla náhradní rodinná péče zásadními změnami, je veřejným tématem celkem častým. V dnešní době se nejvíce mluví o finančním zabezpečení pěstounů, o přechodné pěstounské péči a následném zavírání dětských domovů.

Při sledování dostupných článků či pořadů, by se dalo říci, že pokud se o pěstounské péči mluví v pozitivním směru, jde většinou o články v diskusních fórech, či o televizní pořady v ne zrovna atraktivních časech. Pokud se však téma pěstounské péče dostane do hlavního zpravodajství, jedná se většinou o pohled negativní, nebo sporný. Objevují se informace o neprofesionálním přístupu pěstounů, o týrání, o braní si dětí kvůli penězům. Jako příklad je možné uvést jeden z nedávných příspěvků, který po přečtení nezasvěceným čtenářem pěstounskou péči shazuje. V článku vystupuje ředitel dětského domova, a shazuje zde nejen přípravu pěstounů jako nedostatečnou, ale také uvádí jako motivaci pro pěstounství finance, mluví také o vrácených dětech. Člověk, který se v této problematice pohybuje, však ví, že jde pouze o obranu dětských domovů, které mají z novelizace zákona a jejich případného zavírání strach. Smůlou ale je, že je zde opět ukázána jakási nepodložená negativní stránka a navíc je z tohoto článku zřejmé, dle výpovědí dětí, že jsou jim pracovníky domova podávány zkreslené informace a jsou tímto způsobem ovlivňovány. *„podobného názoru je i Lukášek. Oni by si nás vzali na tři roky, za peníze, které by za nás dostali, by si koupili auto a potom by se nás zase zbavili. Navíc by nás se sourozenci rozdělili, a já bych bez nich nikam nešel,“* (pelhřimovský deník, <http://>)

Jak již jsem uvedla, vyšlo v posledních letech hned několik knih psaných přímo pěstouny, popisujícími jejich životní příběhy se svěřenými dětmi. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že jde často o příběhy čtivé, zajímavé a objektivní. Přesto však co se medializace týče, byla mediálně udělána reklama pouze knize, ve které autorka pěstounskou péči shazuje. Jedná se o knihu Rok kohouta a přesto, že i tato autorka napsala k této problematice nejen tuto knihu, je tato díky její medializaci nejznámější.

„V neposlední řadě je dnes k dispozici velké množství tuzemské i zahraniční literatury, která vám může pomoci s výchovou přijatých dětí... A každý z těchto zdrojů má k dispozici příběhy osvojených a pěstounských rodin a dětí s různými konci, z nichž ty dobré jistě převažují.“ (Vančáková, 2011, s. 30)

II. EMPIRICKÁ ČÁST

4 KOMPARACE NÁZORŮ RESPONDENTŮ

Výzkum je zaměřen na srovnání názorů běžné veřejnosti a pěstounských rodin, ve kterých se svěřené děti už osamostatnily. V rámci těchto pěstounských rodin jde o náhradní rodiče, nebo jejich dnes již dospělé biologické či svěřené děti.

Pomocí tohoto výzkumu, bych chtěla zjistit, jak běžná veřejnost vnímá problematiku náhradní rodinné péče, jak se toto vnímání rozchází s vnímáním této problematiky samotnými pěstouny a dospělými dětmi, které vyrostli v pěstounských rodinách.

Na základě zjištěné odlišnosti, bych také ráda odpověděla na otázku, zda tato případná odlišnost ve vnímání náhradní rodinné péče, může být sama, podle odpovědí pěstounských rodin, jedním z úskalí této problematiky.

4.1 Metodologická východiska

Metody průzkumu

Ke sběru dat, jsem si zvolila kvantitativní průzkum. Za tímto účelem jsem vypracovala dva dotazníky podobného charakteru, pro každou z uvedených skupin (příloha č. I a II). Dotazníky jsou složeny převážně z uzavřených otázek s možností výběru jedné nebo také více variant. A v každém z dotazníků jsou také otázky otevřené. V dotazníku pro pěstounské rodiny, je jedna otevřená otázka v dotazníku pro běžnou veřejnost jsou dvě otevřené otázky. Otázky dotazníků jsem sestavila na základě prostudované literatury a to jak odborné tak na základě knižně vydaných příběhů pěstounských rodin, dále s ohledem na některé zásadní změny na poli náhradní rodinné péče v oblasti zákonů. Dotazníky mají 12 otázek, z nich 8 otázek má stejné možnosti odpovědí u obou skupin respondentů, u některých z nich, je však otázka položena jinak. Zbývající otázky jsou pro každou skupinu respondentů specifické s ohledem na potřebu zjišťovaných údajů v daných skupinách. U obou dotazníků byl cíleně upravován počet respondentů v některých cílových skupinách pro zkvalitnění výzkumného vzorku.

Dotazník pro pěstounské rodiny

Tento dotazník sleduje, jaké pěstounské rodiny se do průzkumu zapojily, jaké děti v nich vyrůstaly a s jakými problémy se potýkaly. Sleduje také, jak tyto rodiny vnímají náhradní rodinou péči s odstupem času a jak vnímají změny v této oblasti.

Dotazník pro veřejnost

Tímto dotazníkem zjišťuji, jak dalece je o této problematice informovaná veřejnost a jak tato informovanost ovlivňuje vnímání dané problematiky. Dotazník také zjišťuje, jak problematiku náhradní rodinné péče veřejnost vnímá, jak ji přijímá a hodnotí. Včetně pohledu na změny v této oblasti.

Stanovení hypotéz

Protože oba dotazníky jsou zaměřeny na více oblastí, rozhodla jsem se stanovit více hypotéz, z nichž dvě vycházejí ze srovnání názorů respondentů z obou uvedených skupin a třetí pouze z jednoho z dotazníků. Poslední hypotéza tedy nesrovnává pohled běžné veřejnosti a pěstounských rodin, ale snaží se o srovnání z pohledu respondentů v jedné skupině. Hypotézy vycházejí z poznatků získaných z literatury a uváděných v teoretické části, z rozhovorů s pěstounskými rodinami, z před-výzkumu, ale také z osobních zkušeností s náhradním rodičovstvím.

První dvě hypotézy vyjadřují vliv nezávisle proměnných z obou dotazníků na různost závisle proměnných a jejich úkolem je zjištění postoje ke změnám v NRP (hypotéza č.1) a ke zjištění vnímání problémových úskalí (hypotéza č.2).

1. Hypotéza - *Pěstounské rodiny budou ke změnám v náhradní rodinné péči mít větší pochopení, než veřejnost.*

2. Hypotéza - *Veřejnost bude přisuzovat problémy při výchově svěřených dětí do náhradní rodinné péče jiným problémovým úskalím, než jaké vnímají pěstounské rodiny.*

Poslední uváděná hypotéza je zaměřena pouze na jeden dotazník. A sice dotazník pro pěstounské rodiny. Chce zjistit, zda je úspěšnost náhradní rodinné péče vnímána stejně u všech skupin respondentů oslovených v rámci tohoto dotazníku (hypotéza č.3).

3. Hypotéza – *Úspěšnost náhradní rodinné péče je vnímána u biologických dětí z náhradních rodin, dětí v náhradní rodinné péči a samotných pěstounů stejně.*

4.2 Analýza dat

Základní formou sběru dat, bylo anonymní zapojení respondentů prostřednictvím internetu a dodatečné osobní oslovení respondentů z méně zastoupených skupin, s možností anonymního odevzdání tištěných písemných dotazníků.

Dotazník pro běžnou veřejnost vyplnilo na základě náhodného výběru 151 respondentů. 108 respondentů se zapojilo zcela anonymně internetovou formou, zbývajících 43 respondentů se zapojilo formou vyplnění písemného dotazníku, předaného osobně. Osobně museli být osloveni respondenti ve věku 45 let a více.

Dotazník pro pěstounské rodiny vyplnilo 52 respondentů. 19 opět anonymně internetovou formou a 33 vyplněním písemného dotazníku, předaného osobně. V případě anonymní internetové formy byla nejméně zastoupena skupina biologických dětí vyrůstajících v pěstounských rodinách, jednalo se pouze o jednoho respondenta, proto byla této skupině věnována největší pozornost při osobním předávání dotazníku.

Otázky týkající se osoby a rodiny respondenta

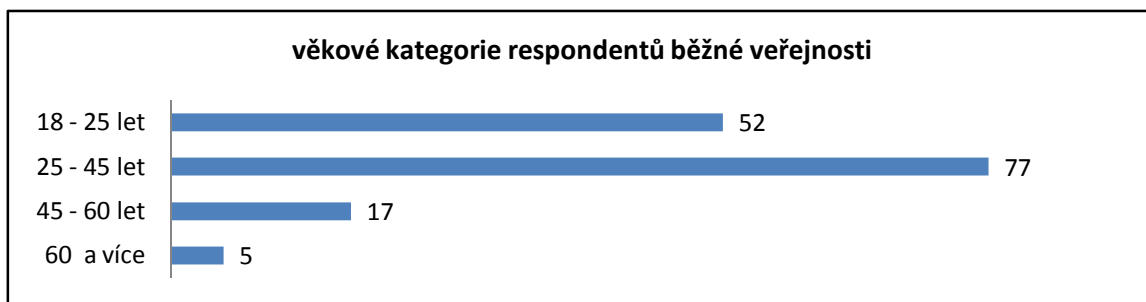
Vzhledem k uvedené problematice a stanoveným hypotézám jsem nepovažovala za důležité ptát se na pohlaví respondentů, ale u běžné veřejnosti spíše na rodinný stav a péči o děti, u pěstounských rodin pak na roli, kterou v rodině zastávali a na složení a velikost pěstounských rodin. Pro dokreslení složení výzkumného vzorku jsem uvedla také dotaz na věk respondentů.

Do této skupiny otázek zařazuji u běžné veřejnosti také tři otázky které zjišťují, jak dalece, se tito respondenti, s informacemi o náhradní rodinné péči měli možnost setkat. U otázek pro respondenty z pěstounských rodin pak otázku, zda by do náhradního rodičovství, šli ještě jednou.

Zpracování výsledků dotazníku týkající se osoby a rodiny respondentů u běžné veřejnosti

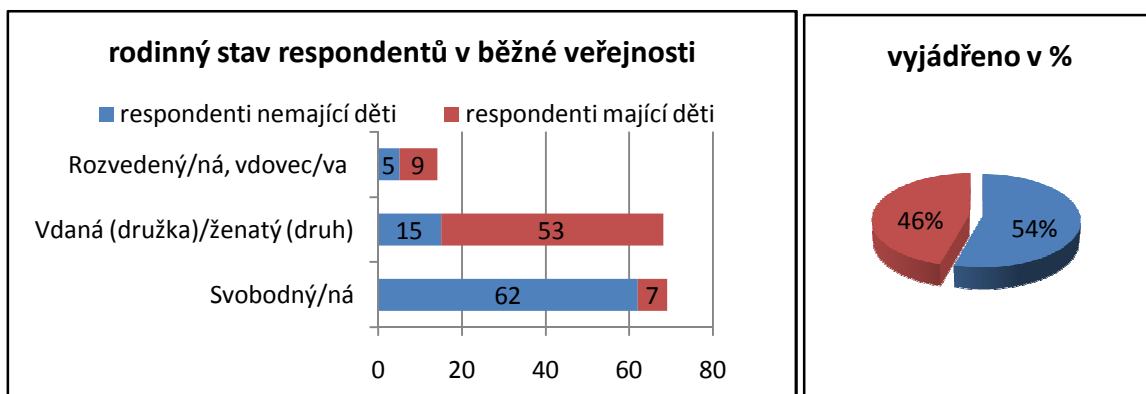
Pro zpracování údajů, které nám blíže určují, jaká skupina respondentů se výzkumu účastnila, nám poslouží dvě z otázek dotazníku. (ot.č.1- rodinný stav a přítomnost dětí v rodině a ot.č.2 - věk respondentů)

Graf č. 1

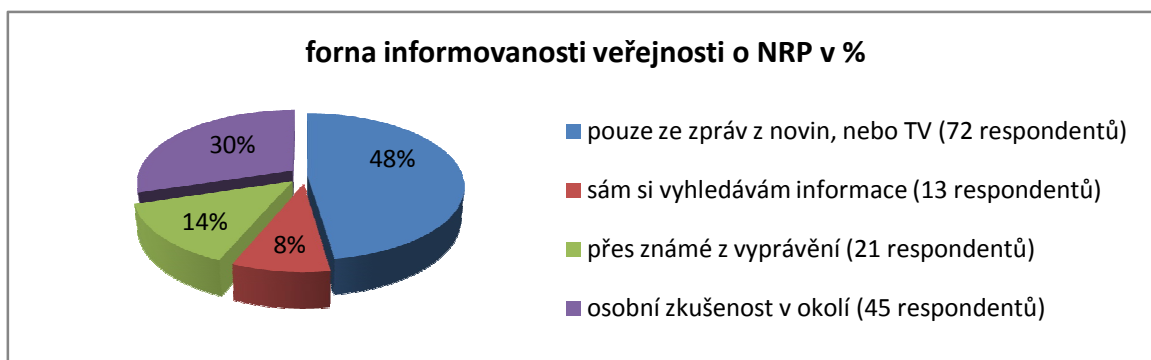
Během výzkumu jsem se snažila doplnit chybějící kategorie osobní distribucí dotazníku, přesto, že se moje pozornost soustředila na poslední dvě věkové kategorie, nebyla zde návratnost dotazníků velká.

Graf č. 2

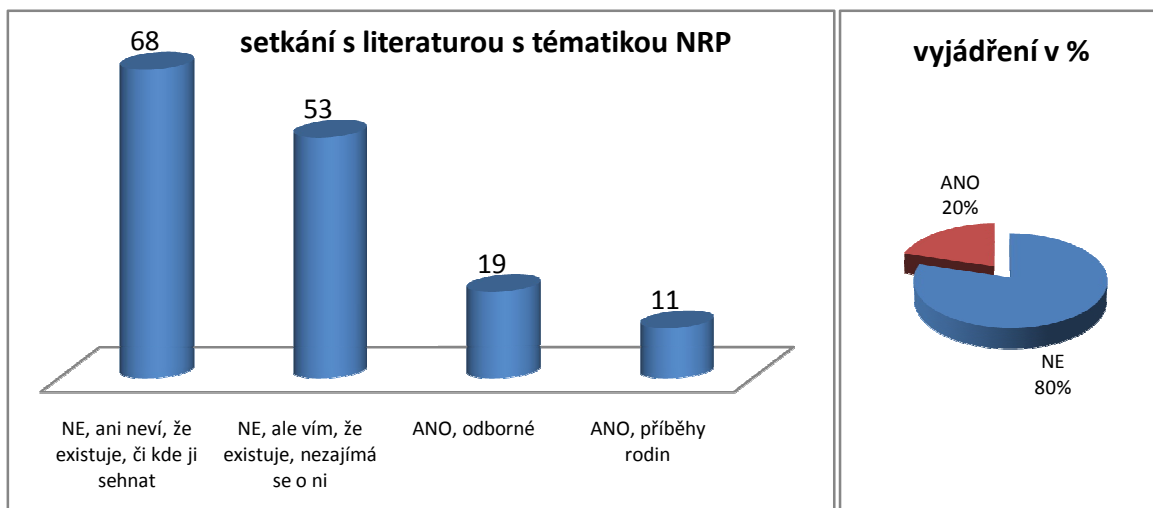
V případě rodinného stavu a péče o děti, jsou vždy dvě základní skupiny poměrně stejnoměrně zastoupeny, čehož mohou při analýze dat, využít a přesto, že se rozdílem vnímání mezi těmito skupinami hypotézy nezabývají, mohou tyto soubory pouhým běžným pozorováním vzájemně porovnávat co do četnosti odpovědí. Pro účely této práce jsem se rozhodla používat raději výsledků, co se péče o děti týče. Další tři uváděné otázky pro běžnou veřejnost se týkají možnosti informovanosti respondentů v oblasti NRP. (ot.č.9 – odkud získávají informace, ot.č. 10 – literatura o problematice NRP, ot.č. 11 – znalost organizací zabývajících se NRP)

Graf č. 3

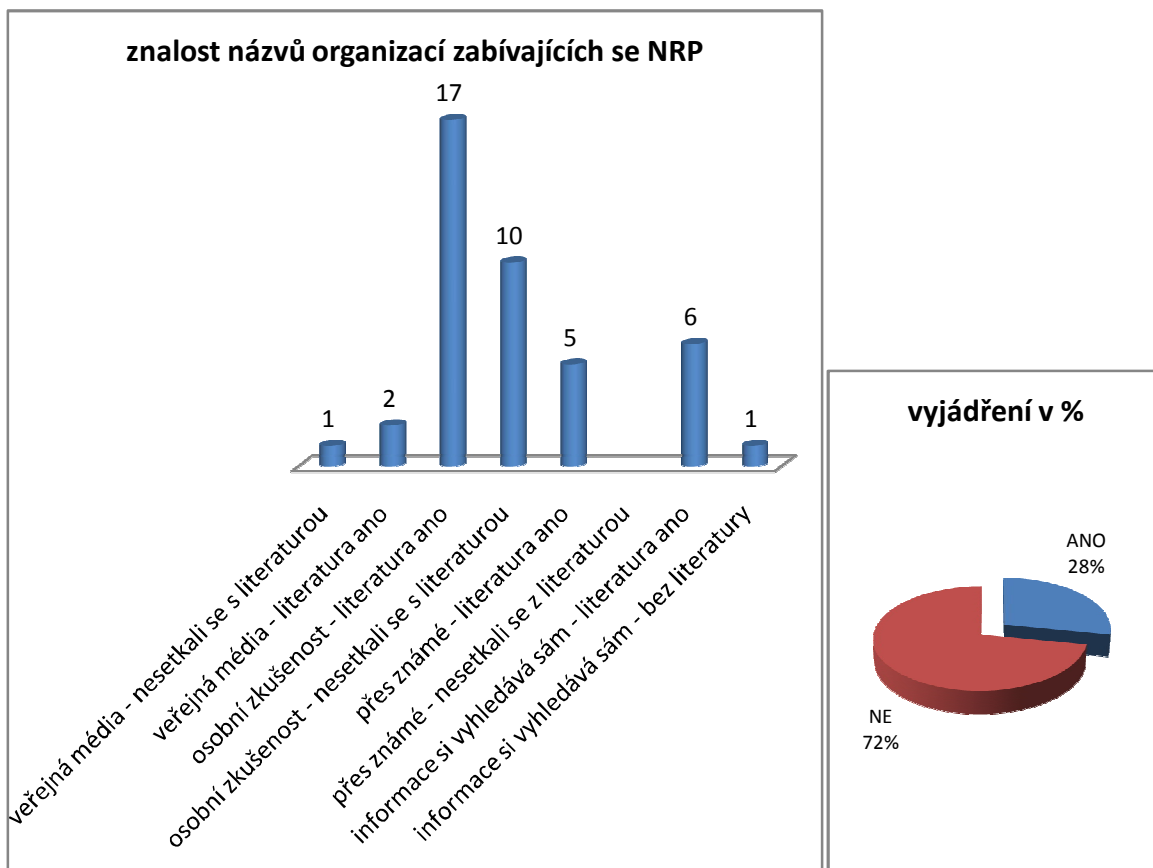
Z grafu je patrné, že výrazná část respondentů, skoro polovina se s informacemi setkala jen prostřednictvím veřejných sdělovacích prostředků. Na druhou stranu, více jak třetina respondentů má osobní zkušenost ze svého okolí.

Graf č. 4

V případě získávání odbornějších, či věrohodnějších informací ohledně problematiky NRP, je procento respondentů, které se s těmito informacemi setkali velice nízké. Nejvíce respondentů dokonce uvedlo, že ani nevědí, o existenci takové literatury.

Graf č. 5

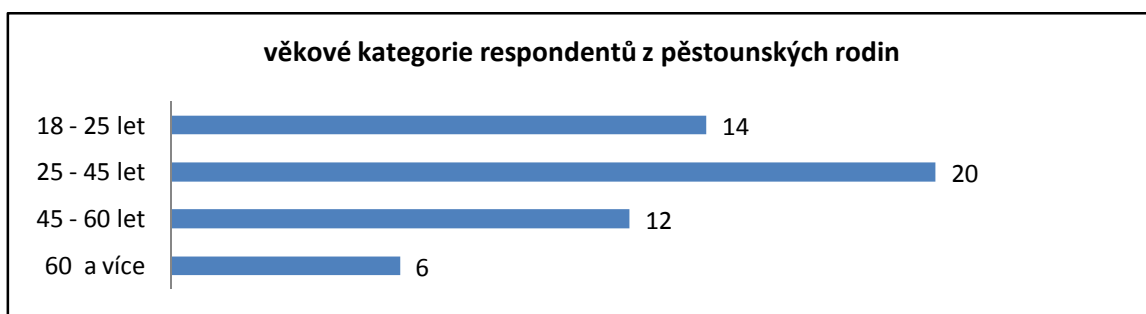

V případě otázky týkající se znalosti některé organizace zabývající se náhradní rodinou péčí, jsem ponechala možnost volné odpovědi bez možnosti výběru z nabídky odpovědí. Chtěla jsem se tak vyhnout zaškrtování náhodných názvů, jen z důvodu, aby respondenti nemuseli uvést, že žádnou organizaci neznají. Minimálně jednu organizaci jmenovalo 42 respondentů. Přijde mi důležité uvést, že ve většině případů šlo o respondenty, kteří v předchozích otázkách uvedli minimálně jeden z dalších uvedených způsobů, bližšího setkání se s touto problematikou. Z respondentů, kteří uvedli, že se nesetkali s literaturou a o náhradní rodinné péči slyšeli pouze z veřejných médií, uvedl název pouze jeden respondent. V případě kladné odpovědi, se objevovali názvy organizací jako je Klokánek, Raná péče, Sdružení pěstounských rodin, Natama, SOS vesničky, Fond ohrožených dětí, Pěstouni Vysočina, Amalthea, Rozum a cit, Triáda, Poradna pro NRP.

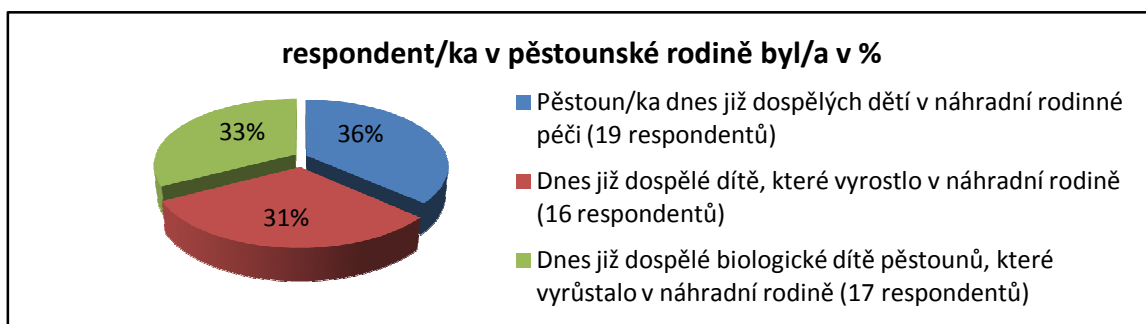
Zpracování výsledků dotazníku týkající se osoby a rodiny respondentů u náhradních rodin

K přiblížení si skupiny respondentů účastnících se výzkumu, nám poslouží také pět otázek použitým u této skupiny. (ot.č.1- jakou roli osoba v náhradní rodině zastupovala, ot.č.2 - věk respondentů, ot.č.9 - zjišťující počet dětí svěřených do péče v rodině, ot.č.10 - zaměřující se na etnikum svěřených dětí v rodině) A poslední z těchto pěti otázek nám ukáže, zda by si po předchozích zkušenostech, znovu tito respondenti vzali do své péče další dítě. (ot.č.11)

Graf č. 6

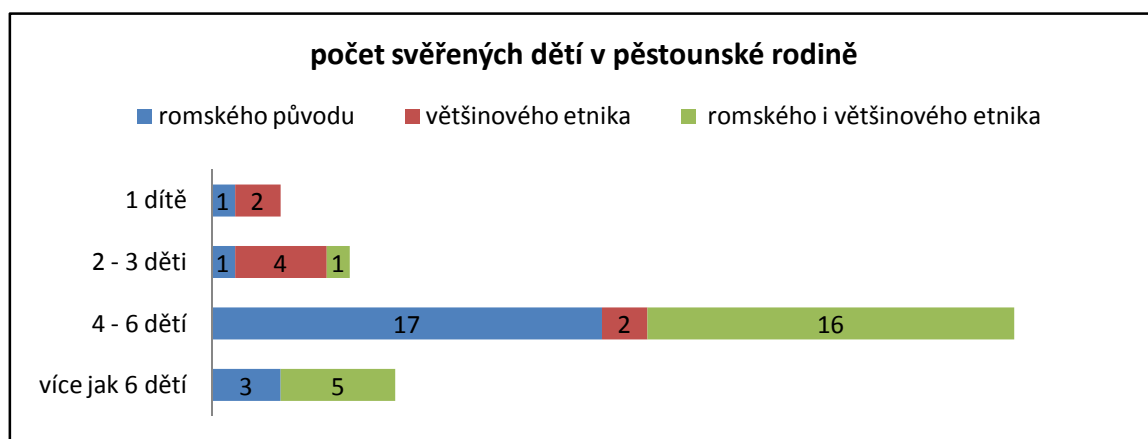

Graf č. 7

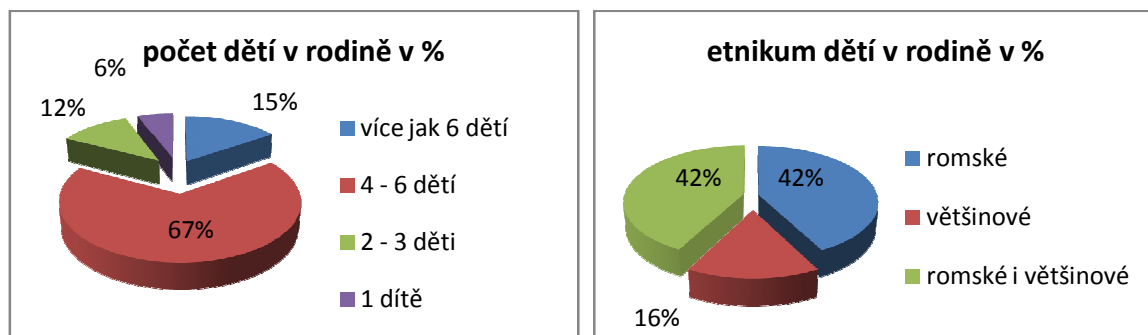

V případě těchto tří sledovaných skupin, byl poměr respondentů uměle doplňován náhodným výběrem s cílem posílení méně zastoupených skupin. Domnívám se, že pro objektivnější pohled na danou problematiku je vyrovnané zastoupení všech těchto skupin respondentů důležité. Protože každá ze skupin si život v náhradní rodině zažila z naprosto jiného úhlu pohledu. A neméně zajímavé bude také sledovat, jestli a jak se jejich názory na tuto problematiku různí.

Graf č. 8

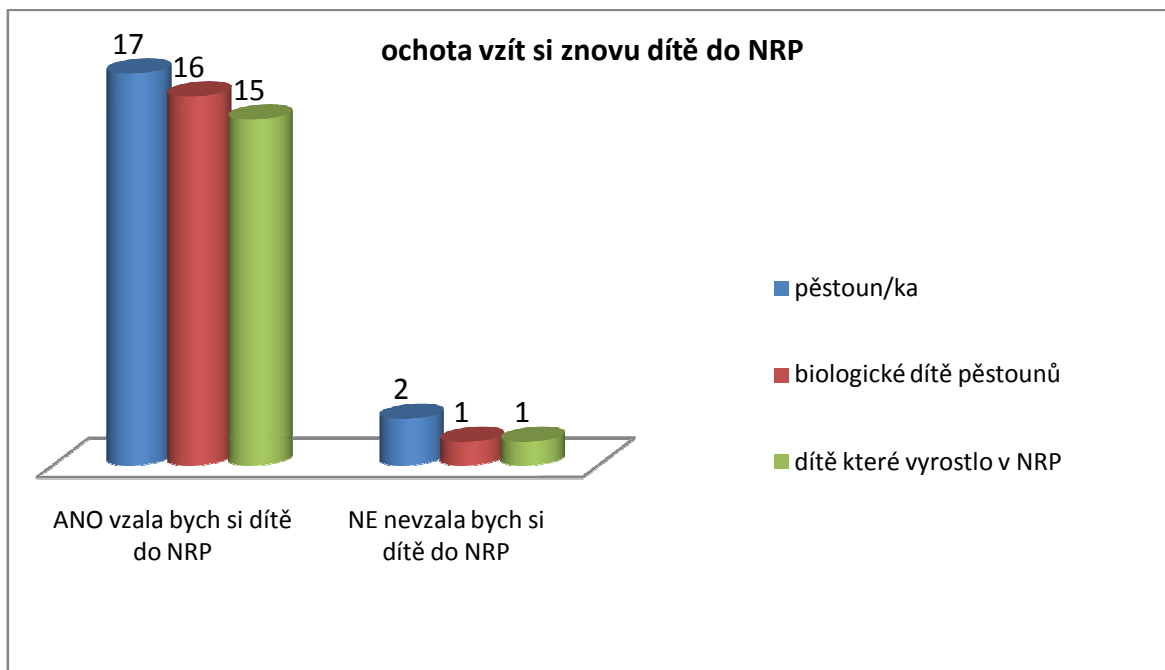
Graf č. 9

Výsledky dotazníku jsou v rámci sledované skupiny respondentů pochopitelné. Vzhledem ke skutečnosti, že respondenti byli z rodin, které již výkon pěstounské péče ukončily, je v pořádku, že jejich složení a počet nebude odpovídat složení a počtu v dnešních pěstounských rodinách. V dnešní době je počet dětí v rodinách omezen zákonem a celkově je upřednostňován nižší počet dětí v rodině. Nižší počet dětí v rodině je také v rámci příbuzenské péče, která byla do nedávna organizacemi zabývajícími se pěstounskou péčí nesledována, proto nebylo možné tyto respondenty jejich prostřednictvím oslovit. V dnešní době u rodin s nezletilými dětmi v pěstounské péči, je poměr počtu dětí naprosto jiný. Což je patrné také ze statistiky MPSV z roku 2011, kde se uvádí, že rodin s jedním dítětem je v ČR 5487, rodin se 2-3 dětmi je 1528, rodin se 4-6 dětmi je 175 a rodin s více jak 6

dětmi je pouze 13. (příloha č. III). Co se otázky etnika dětí v náhradní rodinné péči týče, není možné vzhledem k malému počtu respondentů s určitostí říci, zda by se tento poměr při zařazení méně početných rodin, včetně adoptivních rodin lišil, ale lze tento vývoj předpokládat.

Graf č. 10

Tento potěšující stav nám pouze naznačuje, že respondenti nejsou po svých osobních zkušenostech od této možnosti odrazeni. Otázka byla položena pouze jako případná úvaha za účelem zjištění právě uvedené skutečnosti. Respondenti neodpovídali, na otázku, zda si plánují vzít dítě do NRP.

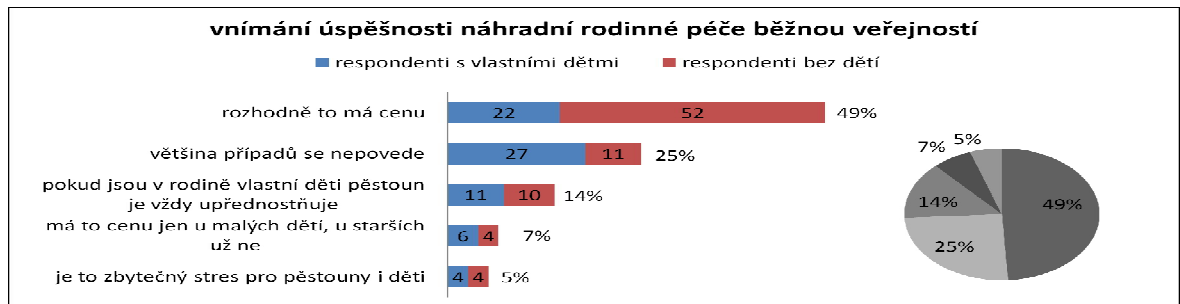
Otázky týkající se problémových oblastí náhradní rodinné péče

Otázky měli významově shodné možnosti odpovědí u obou uvedených skupin respondentů, rozdíl ale byl v samotných otázkách. V případě dotazníku pro běžnou veřejnost šlo o vyjádření vlastního názoru respondenta k dané problematice. U pěstounských rodin byl těmito otázkami zjišťován pohled respondentů na tuto problematiku v rámci posouzení průběhu náhradní rodinné péče v těchto rodinách (ot.č.3 – vnímání úspěšnosti, ot.č.4 – vnímání překážek ve výchově, ot.č.5 – jaké bývají hendikepy dětí, ot.č.6 – nepřijetí okolím). Poslední otázky z uvedených (ot.č.6) je v každém dotazníku naprosto jiná, její záměr sledované oblasti je však také stále stejný. Vyhodnocující grafy jsou doplněny o vyjádření v procentech u všech odpovědí.

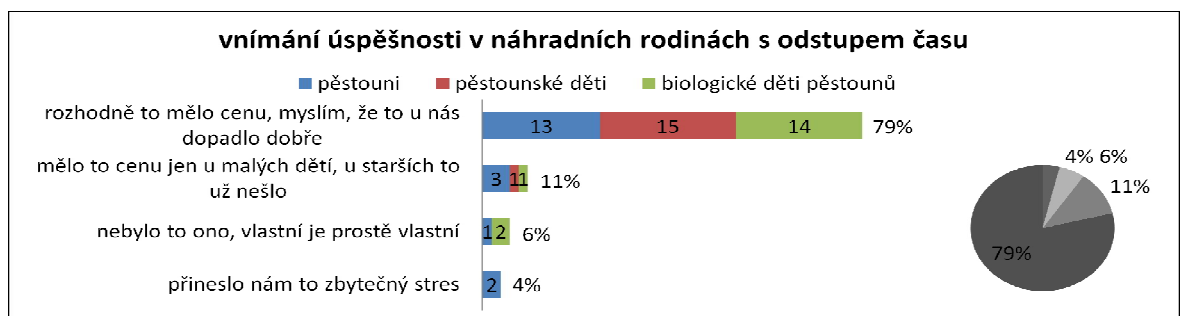
Pro vyhodnocení hypotézy týkající se těchto otázek, budeme dále pracovat právě s těmito údaji. Za tímto účelem nebudou zpracovávány všechny uvedené údaje, proto provedu částečnou srovnávací analýzu již v této části.

Vyhodnocení těchto otázek budu uvádět u každé otázky souběžně pro obě skupiny respondentů.

Graf č. 11

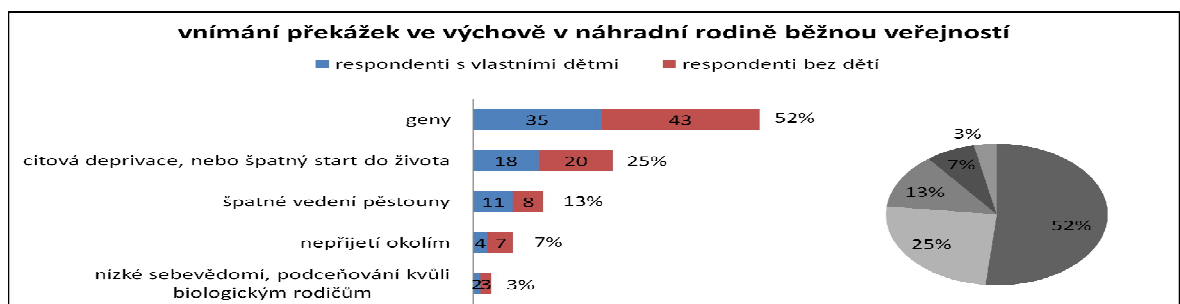

Graf č. 12

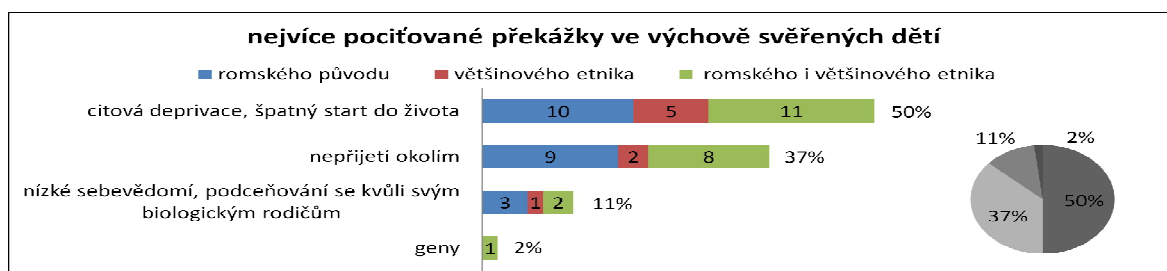

Respondenti měli možnost zvolit si jen jednu z nabízených odpovědí. Přestože je u obou skupin respondentů nejčastěji uváděná možnost shodná, hned u druhé nejčastější odpovědi se výsledky výrazně rozcházejí. Celá čtvrtina respondentů z řad běžné veřejnosti se domnívá, že je tato výchova většinou neúspěšná. V případě pěstounů, nebylo toto tvrzení zastoupeno ani jedním z respondentů. V případě veřejnosti je u prvních dvou nejčastěji volených odpovědí patrný rozdíl u skupin respondentů s ohledem na péči o děti.

Graf č. 13

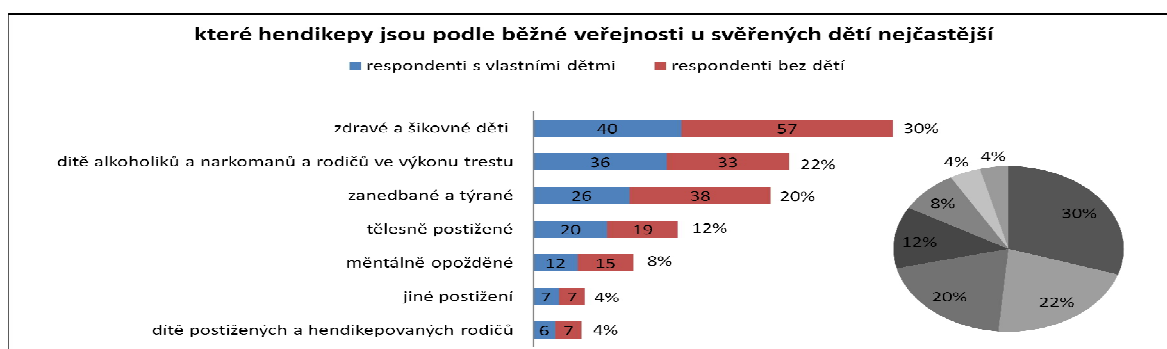

Graf č. 14

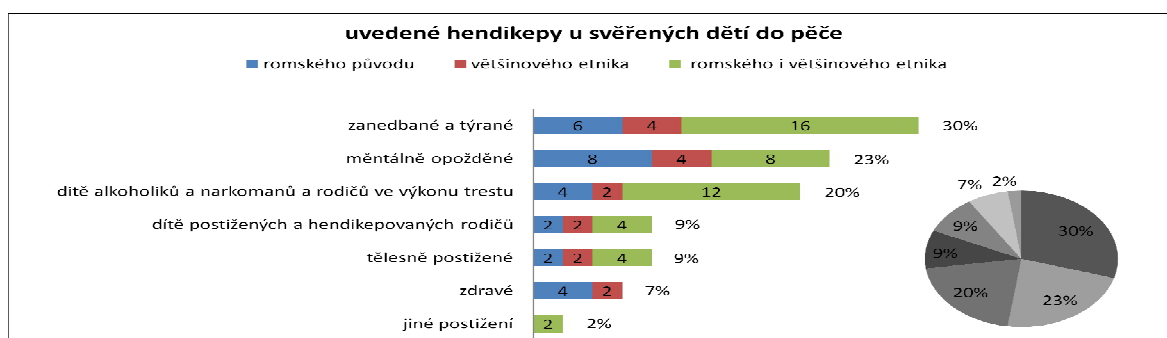

Také zde byla možnost volby pouze jedné z možností. Porovnání výsledků u této otázky, nám ukazuje, že názory respondentů z běžné veřejnosti, se výrazně liší od vnímání tohoto problému respondenty z náhradních rodin. Více jak polovina respondentů z řad veřejnosti se domnívá, že hlavní příčinou potíží při výchově svěřených dětí, jsou jejich dědičné dispozice. U respondentů z řad náhradních rodin tuto možnost vybral pouze jeden člověk. Polovina respondentů z řad pěstounských rodin uvedla jako nejčastější příčinu potíží citovou deprivaci a tuto odpověď v druhé skupině respondentů označila čtvrtina dotazovaných. Skoro 20 respondentů z řad běžné veřejnosti, také uvádí jako hlavní překážku špatné vedení dětí pěstouny. V případě respondentů z pěstounských rodin neoznačil tuto možnost žádný z dotazovaných. Jako důležitou vnímám také druhou nejčastější volbu u skupiny respondentů z náhradních rodin, kdy více jak třetina z nich uvádí jako příčinu potíží při výchově nepřijetí jejich svěřených dětí okolím.

Graf č. 15

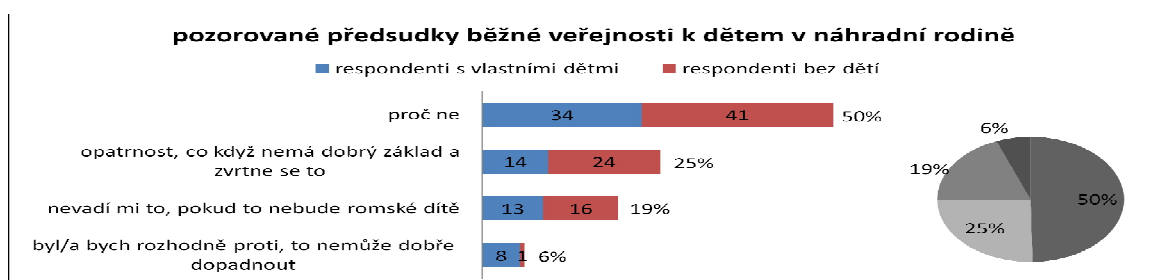
Graf č. 16

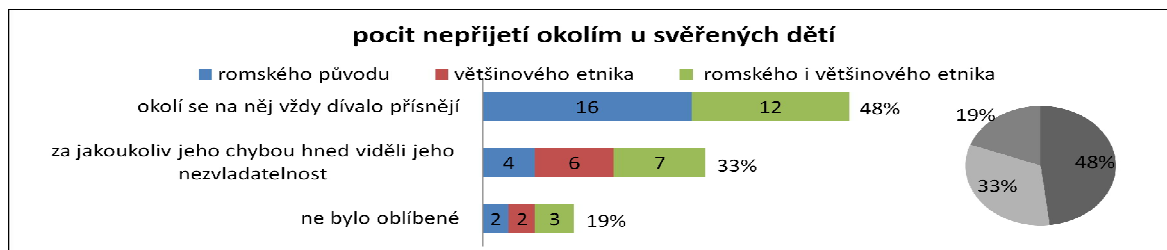

U této otázky měli respondenti možnost označit více odpovědí. Také zde se obě skupiny respondentů u některých výroků zásadně rozcházejí. Rozdíl vnímám hlavně u možnosti, která uvádí, že svěřené děti jsou většinou zdravé. Dále se skupiny hodně rozcházejí u možností mentálního opoždění a zanedbání a týrání. V celku podobně hodnotí možnost dětí závislých rodičů a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody. Z grafu u náhradních rodin je dále patrné, že v případě biologických dětí pěstounů se 16 ze 17 domnívá, že nejčastějším hendikepem je zanedbání a týrání a většina z nich pak dále uvádí také možnost závislých rodičů.

Graf č. 17

Graf č. 18

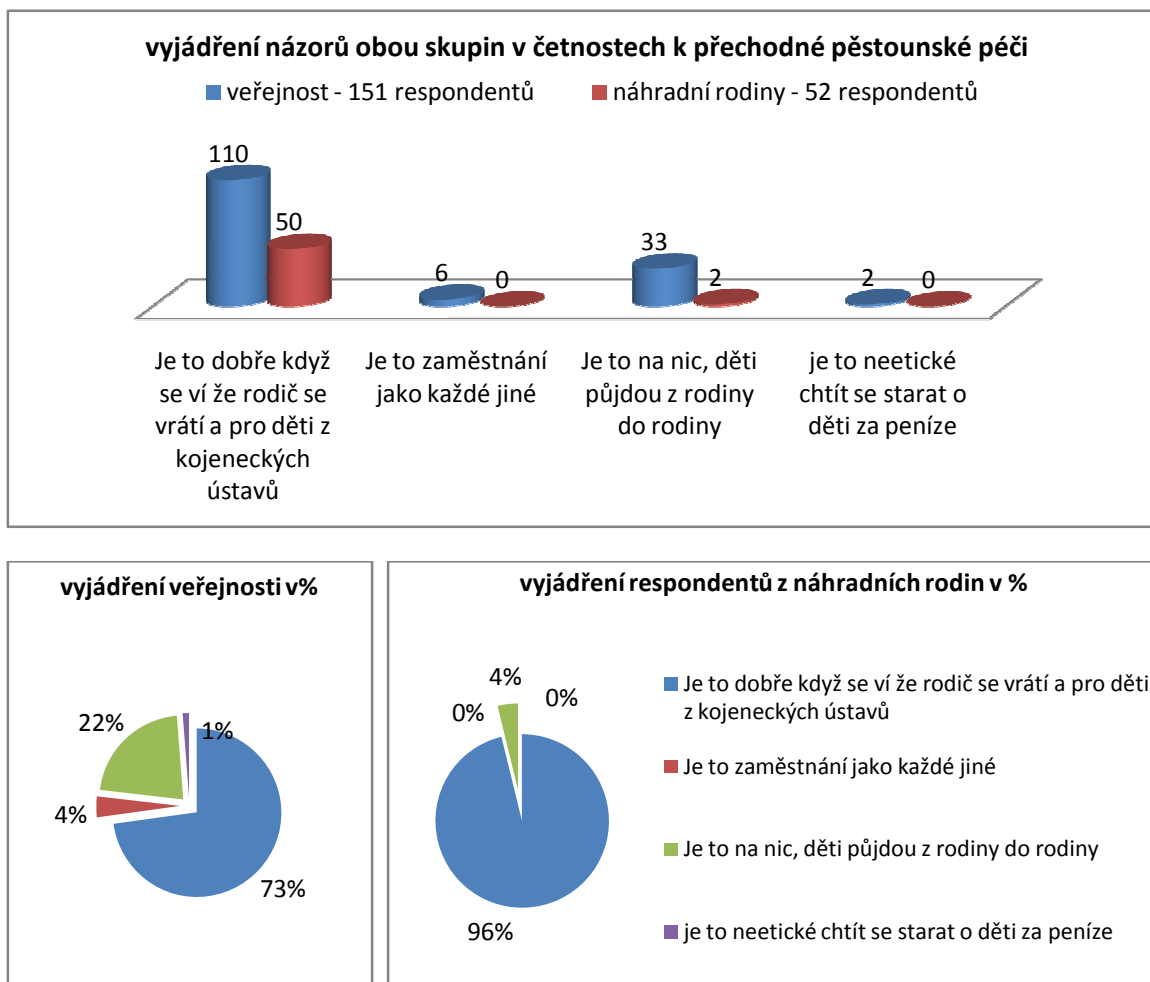
U této otázky je vidět patrný rozdíl ve vnímání tohoto problému, jakožto už u jedné z předchozích otázek. Respondenti z náhradních rodin pocítují toto nepřijetí okolím velmi výrazně, skoro 50% uvádí, že bylo na děti pohlíženo přísněji než na jiné a dalších 30% uvádí, že okolí za každou chybu dětí hned viděli jako příčinu, že svěřené dítě je nezvladatelné. Tato druhá možnost byla vnímána také v rodinách se svěřenými dětmi pouze většinového etnika. Naopak respondenti z řad běžné veřejnosti, přestože otázka nebyla položena přímo, uvádějí v polovině případů, že vůči těmto dětem předsudky nemají.

Otázky týkající porovnání vnímání změn v náhradní rodinné péči

Do této skupiny otázek patří pouze dvě otázky, které byly pro obě skupiny totožné. Proto jejich vyhodnocení uvádím ve společných grafech. U obou otázek jsou tyto grafy opět

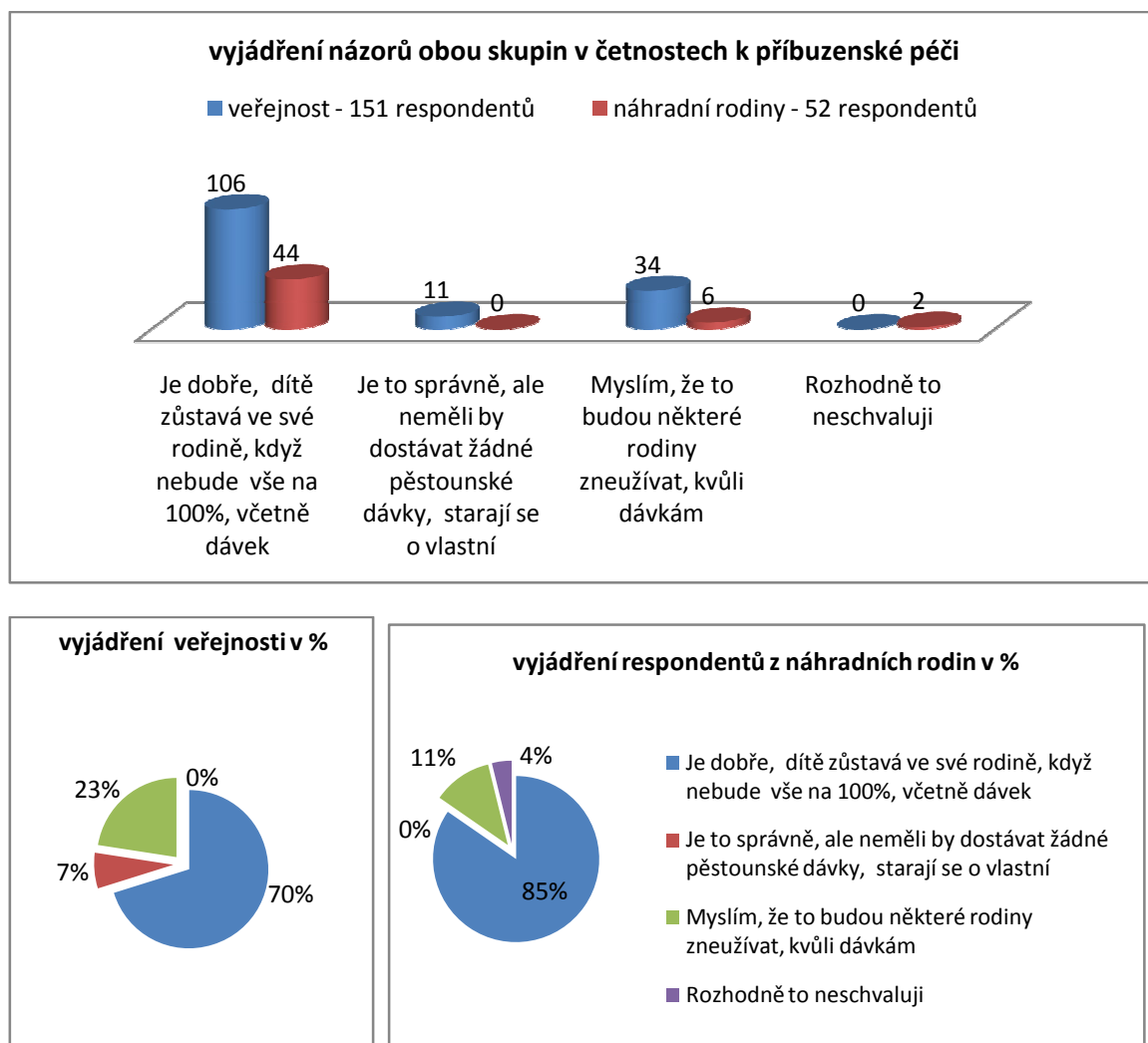
doplněny o znázornění tohoto vyhodnocení v procentech. Z nejvíce diskutovaných změn uvádím pouze dvě z nich. Tyto oblasti jsem zvolila z důvodu, že jsou nové pro obě skupiny respondentů (ot.č.7 přechodná pěstounská péče, ot.č.8 – příbuzenská péče)

Graf č. 19

Tato otázka je vnímána u obou skupin hodně podobně. Většina respondentů s přechodnou pěstounskou péčí souhlasí a vnímá ji pozitivně. Rozdíl je vidět u záporné možnosti, kde se 22% respondentů z řad veřejnosti a 4% respondentů z náhradních rodin domnívají, že děti budou putovat s rodiny do rodiny. V tomto případě je patrná neznalost problematiky. Je pravdou, že dítě může být v péči pěstouna na přechodnou dobu pouze jeden rok, ale po uplynutí této doby má být v případě, že nebude moci být vráceno do biologické rodiny, či dáno do adobce, svěřeno do dlouhodobé formy náhradní péče.

Graf č. 20

Také u této otázky, jsou výsledky obou skupin poměrně podobné v případě dvou nejčastěji volených odpovědí. U dalších dvou odpovědí, se 7% respondentů z řad veřejnosti domlívá, že by tato péče neměla být podporována peněžními dávkami a 4% respondentů z náhradních rodin tuto formu náhradní rodinné péče neschvaluje vůbec. Pro zajímavost uvedli tuto možnost přesně dva respondenti z uvedené skupiny a v obou případech jde o dítě v náhradní rodinné péči.

Závěrečná otevřená otázka v dotaznících

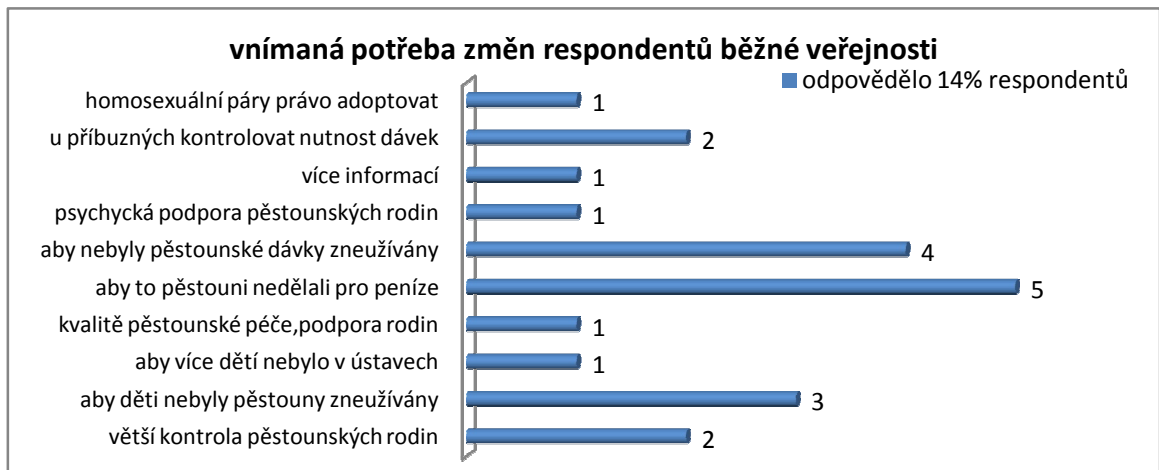
Tato otázka shodně vyzívala respondenty obou skupin k zamyšlení se nad jejich vnímanou potřebou změn a návrhů na vylepšení v problematice náhradní rodinné péče. Šlo o otázku nepovinnou, která měla dát možnost vyjádřit první myšlenku, která je ohledně tohoto tématu napadne. Na základě vyhodnocených odpovědí, které jsem se pokusila vnést do grafů podle uvedených četností. Jsem získala další vhodné informace pro použitelné

při vyhodnocování dvou z uvedených hypotéz, včetně dalších užitečných postřehů. (ot.č.12)

Odpovědi respondentů běžné veřejnosti

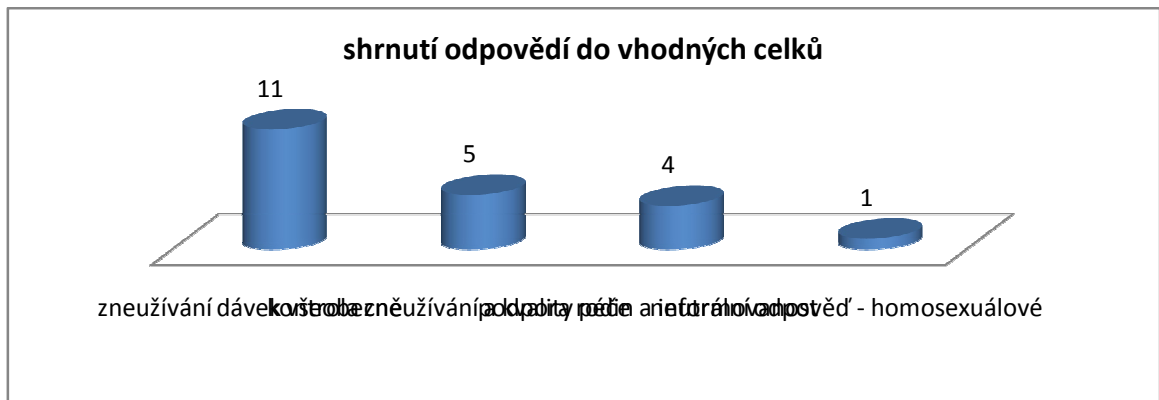
Na otázku odpovědělo 14% dotazovaných, což z této skupiny, je přesně 21 respondentů.

Graf č. 21

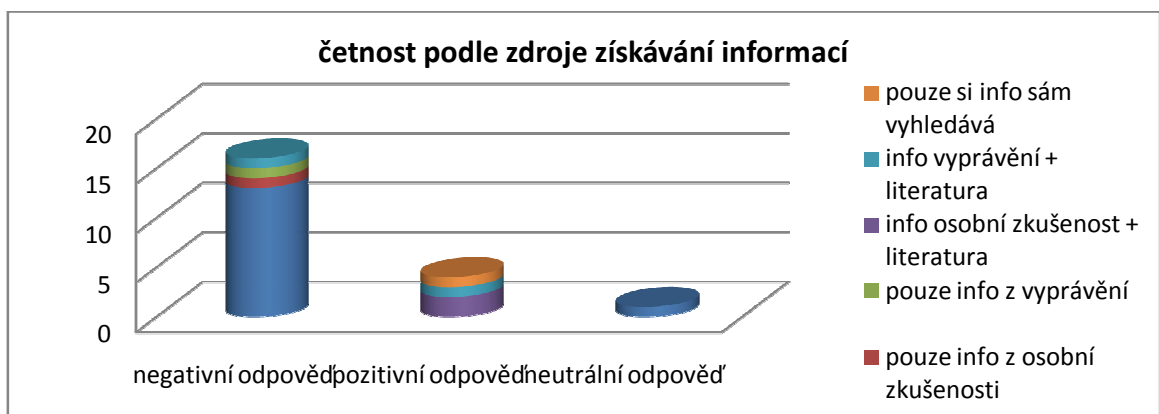

Odpovědi se zdály z počátku hodně různorodé a konkrétně popisované.

Graf č. 22

Graf č. 23

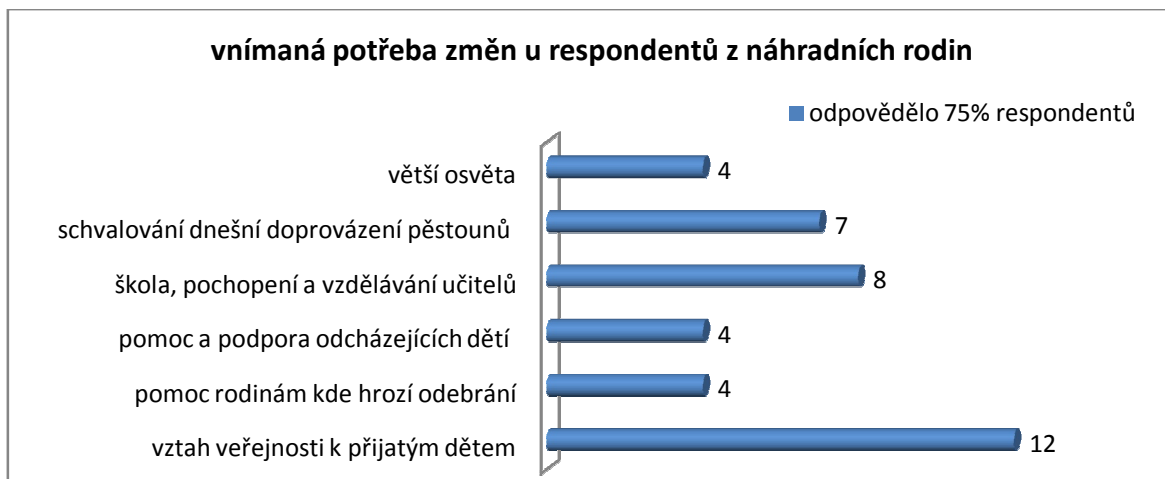
Po setřídění těchto odpovědí, se mi nejprve podařilo uspořádat tyto odpovědi do čtyř hlavních skupin. Nejpočetnější skupina se týkala hmotného zabezpečení pěstounů, kdy bylo přáním respondentů z řad veřejnosti, větší a důsledná kontrola možného zneužívání dávek. Druhá nejpočetnější skupina se týkala požadavku na větší kontrolu pěstounů, zda nezneužívají, či příliš netrestají svěřené děti. Tyto nejpočetnější odpovědi se tedy týkaly záporného pohledu na náhradní rodinnou péči. Pouze 4 z respondentů, kteří na tuto nepovinnou otázku odpověděli, se přiklonili k pozitivnějšímu hodnocení, a sice uváděli požadavek na větší nemateriální podporu těchto rodin a jeden z respondentů stál o více informací. Jedna z odpovědí byla ve smyslu k této studii neutrální.

Při zobrazení četnosti odpovědí, v závislosti na způsobu získávání informací o dané problematice, se ukázalo, že většina negativních odpovědí pochází od respondentů, jejichž jediným zdrojem informací jsou veřejná média. Pouze dva respondenti uvádí jako zdroj informací zprostředkované vyprávění a jeden osobní zkušenost. U jednoho z těchto tří, je uvedena ještě četba literatury a sice příběhů pěstounských rodin. U pozitivních odpovědí se objevuje ve většině případů zase četba odborné literatury, pouze jedna z odpovědí literaturu neuvádí, ale jedná se o respondenta, který uvádí, že si informace sám vyhledává.

Odpovědi respondentů z náhradních rodin

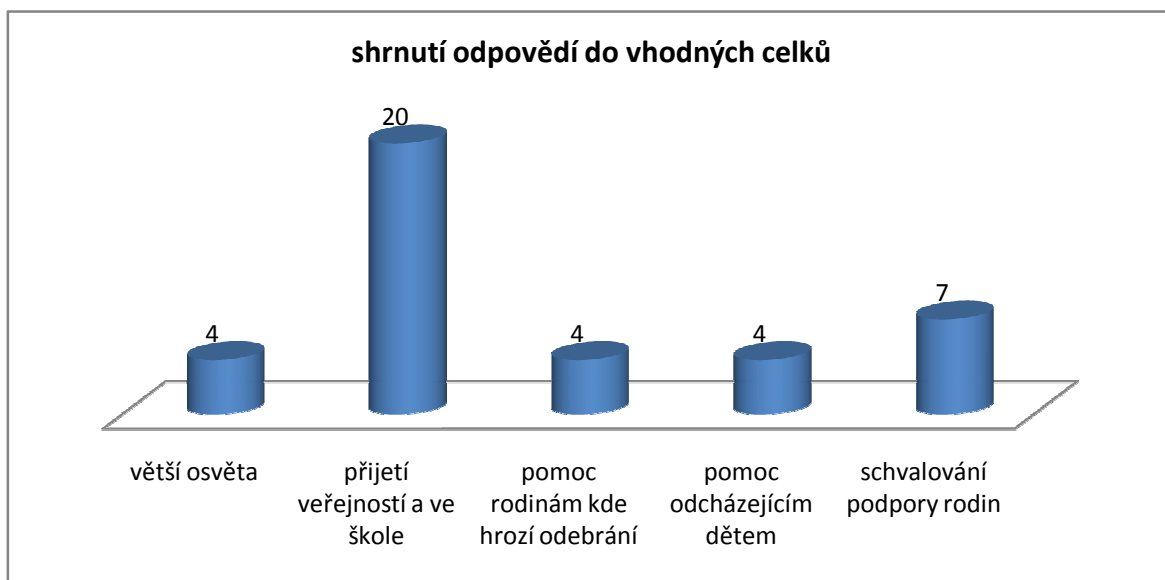
Na otázku odpovědělo 75% dotazovaných, což z této skupiny, je přesně 39 respondentů.

Graf č. 24

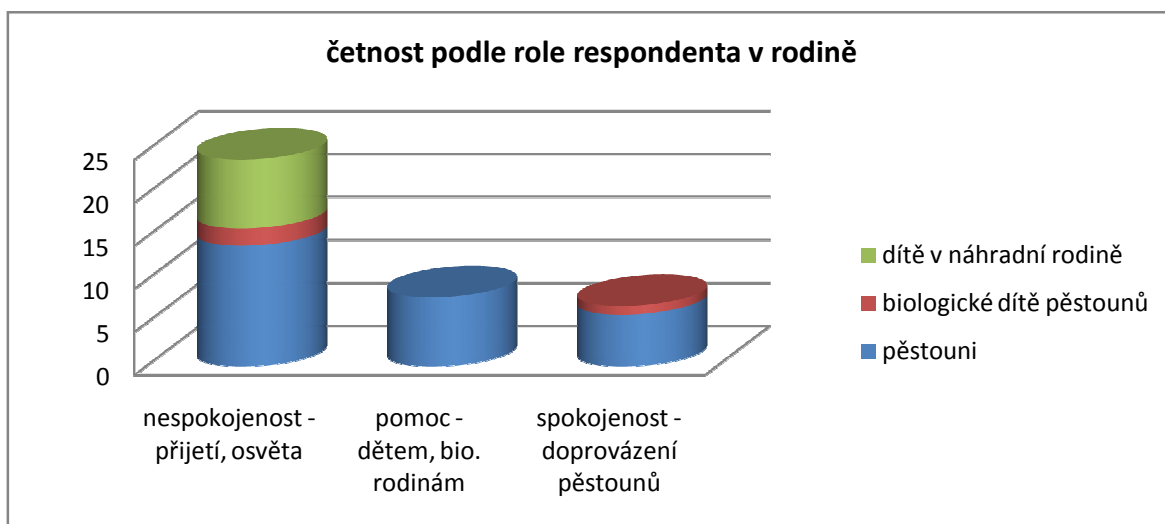

Přestože v rámci tohoto dotazníku bylo uvedeno shruba dvakrát tolik odpovědí, byly odpovědi vcelku podobné a dobře se třídily, byly uváděny spíše přímo, heslovitě.

Graf č. 25

Graf č. 23

Odpovědi jsem nejprve setřídila do pěti hlavních skupin. Nejpočetnější se týkala přijetí svěřených dětí veřejností, bez předsudků a lepšího přístupu pedagogických pracovníků, ve smyslu porozumění zvláštnostem přijatých dětí. Tady respondenti uváděli, že by bylo do škol vhodné zařadit vzdělávání pedagogických pracovníků v této problematice. Proto jsem k těmto odpovědím přiřadila v posledním grafu také odpovědi volající po osvětě mezi veřejností. Další dvě skupiny se stejným počtem uvedení se týkají pomoci. Jednak svěřeným dětem v době osamostatnění a jednak sociálně slabým rodinám, aby se zamezilo odebírání dětí z biologických rodin. Obě tyto skupiny jsem vrámci požadavku pomoci v dalším grafu opět sloučila. Poslední skupina která nebyla od prvopočátku s ničím slučována, zůstala i nadále stejná a netýká se žádného požadavku, ani stížnosti, ale naopak

pochvali. Respondenti uvádějí jako velice pozitivní nové nastavení doprovázení pěstounských rodin.

Do posledního grafu jsem také uvedla četnost odpovědí co se role respondenta v náhradní rodině týče.

4.3 Vyhodnocení výzkumu

Způsob ověření hypotéz

Jednotlivé hypotézy budou ověřeny na základě statistické metody pro nominální data. Pro posouzení, zda jsou hypotézy platné či nikoli, použiji test nezávislosti chí-kvadrátu.

Kontingenční tabulky pro jednotlivé hypotézy budou vytvořeny na základě počtů četnosti pro jednotlivé skupiny respondentů a jejich zvolené odpovědi v dotaznících. Testování provedu na hladině významnosti 0,05. Po určení stupňů volnosti a vypočítání hladiny významnosti z kontingenčních tabulek, použiji pro přijetí či odmítnutí nulové hypotézy statickou tabulku pro kritické hodnoty testového kritéria chí-kvadrátu. (příloha č. IV)

Jednotlivé stanovené hypotézy budu ověřovat proti nulové hypotéze, pro potvrzení, že mezi proměnnými skutečně existuje vztah. V případě odmítnutí nulové hypotézy bude přijata alternativní hypotéza.

U hypotéz 2. a 3. postačí k potvrzení uváděných hypotéz pouze vyvrácení, nebo přijetí nulové hypotézy. U hypotézy 1. bude v případě vyvrácení nulové hypotézy provedeno porovnání grafů podle uváděných četností v procentech, pro potvrzení uváděné hypotézy.

Vzhledem ke skutečnosti, že tento test nelze použít v případě většího počtu nízkých hodnot, nebo v případě nulové četnosti u některé z hodnot, budu pro potřeby vyhodnocení jednotlivé údaje z grafů podle možností dále slučovat, nebo v případě nutnosti některé z údajů z tabulek vyloučím. Bude-li to možné, použiji pro vytvoření jedné tabulky pro jednu hypotézu údaje i z více grafů.

Potvrzení nebo vyvrácení hypotéz**1. Hypotéza - Pěstounské rodiny budou ke změnám v náhradní rodinné péči mít větší pochopení, než veřejnost.**

Pro tuto hypotézu platí:

H_0 - Pěstounské rodiny i veřejnou budou mít ke změnám v NRP stejné pochopení.

H_A - Pěstounské rodiny i veřejnou budou změny v NRP chápat odlišně.

Do kontingenční tabulky pro tuto hypotézu byly použity čísla z grafů k otázkám týkajících se příbuzenské a přechodné pěstounské péče. (ot.č.7,8) Vzhledem ke skutečnosti, že v kontingenčních tabulkách nemůže být nulová hodnota, sloučila jsem pro potřeby této tabulky vždy dvě pozitivní a dvě negativní odpovědi u obou grafů.

Tabulka č. 1

hypotéza č.1					
	přechodná PP		příbuzenská PP		
	je to dobře	je to na nic	je to dobře + dávky	zneužívání dávek	
veřejnost	(123,47)116	(27,52)35	(119,75)117	(31,24)34	302
pěstouni	(42,52)50	(9,47)2	(41,24)44	(10,75)8	104
	166	37	161	42	406
$\chi^2=$	0,451	2,033	0,063	0,243	2,79
	1,315	5,892	0,184	0,703	8,094
$f=(2-1)*(4-1)=3$					10,884
$\chi_{h0,05}=7,815$					

Na základě kritické hodnoty testového kritéria, byla u této hypotézy, nulová hypotéza vyvrácena. Rozdíl v hodnotě však není příliš velký a také grafy uvádějící četnosti v procentech, ukazují, že respondenti obou skupin určili často stejné odpovědi. U náhradních rodin, je k těmto změnám přikloněno větší procento všech respondentů z této skupiny, než u běžné veřejnosti.

Na základě vyvrácení nulové hypotézy a následného porovnání grafů u obou skupin, můžeme plně konstatovat, že uvedená hypotéza byla potvrzena.

2. Hypotéza - Veřejnost bude přisuzovat problémy při výchově svěřených dětí do náhradní rodinné péče jiným problémovým úskalím, než jaké vnímají pěstounské rodiny.

Pro tuto hypotézu platí:

H_0 - Pěstounské rodiny i veřejnou budou uvádět stejná problémová úskalí, u kterých se domnívají, že ovlivňující výchovu svěřených dětí.

H_0 - Pěstounské rodiny i veřejnou budou uvádět rozdílná problémová úskalí, u kterých se domnívají, že ovlivňující výchovu svěřených dětí.

Do kontingenční tabulky pro tuto hypotézu byly použity hodnoty z grafu k otázce vnímání problémových úskalí při výchově. (ot.č.4) Z důvodu nulových hodnot v tabulce odpovědí, jsem sloučila k odpovědi citové deprivace a špatného startu do života, ještě podceňování a jednu z uváděných možností, jsem musela úplně vyloučit, protože významově se nadala sloužit s žádnou jinou možností.

Tabulka č. 2

hypotéza č.2					
	vnímaná problémová úskalí při výchově				
	citová deprivace, špatný star, podceňování	geny	nepřijetí okolím	špatné vedení pěstouny	
veřejnost	(53,80)43	(56,67)78	(21,52)11	19	132
pěstouni	(21,19)32	(22,32)1	(8,47)19	0	52
	75	79	30	19	184
x ² =	4,64	8,028	5,142		17,81
	5,514	20,364	13,091		38,969
f=(2-1)*(3-1)=2					56,779
kh_{0,05}=5,991					

Na základě kritické hodnoty testového kritéria, byla u této hypotézy, nulová hypotéza vyvrácena. Čemuž nasvědčovala už nutnost vyřazení jedné z možností odpovědí, kdy v jedné skupině respondentů, nebyla tato možnost, vůbec využita a u druhé byla hodnota hned 19 respondentů. Rozdíl v hodnotě testového kritéria je opravdu velký a také na grafu u této otázky je vidět, že se skupiny respondentů ve vnímání těchto problémových úskalí hodně rozcházejí.

Na základě vyvrácení nulové hypotézy, můžeme plně konstatovat, že alternativní a vlastně tedy i uvedená hypotéza byla potvrzena.

3. Hypotéza – Úspěšnost náhradní rodinné péče je vnímána u biologických dětí z náhradních rodin, dětí v náhradní rodinné péči a samotných pěstounů stejně.

Pro tuto hypotézu platí:

H_0 - Úspěšnost NRP, je vnímána všemi uváděnými skupinami z náhradních rodin stejně.

H_A - Úspěšnost NRP, je vnímána všemi uváděnými skupinami z náhradních rodin odlišně.

Do kontingenční tabulky pro tuto hypotézu byly použity hodnoty ze dvou grafů. Jednalo se hodnoty k otázce vnímání úspěšnosti, kde jsem pro potřeby kontingenční tabulky ponechala možnost „rozhodně to mělo cenu“ a ostatní odpovědi jsem sloučila do jedné. Druhá otázka se týkala ochoty přijetí dítěte do pěstounské péče. (ot.č.3,11)

Tabulka č. 3

hypotéza č.3					
	vnímání úspěšnosti NRP		přijetí dítěte do NRP		
	rozhodně to mělo cenu	jiná odpověď	ano	ne	
pěstouni	(15,34)13	(3,65)6	(17,53)17	(1,46)2	38
biologické děti	(13,73)14	(3,26)3	(15,69)16	(1,30)1	34
pět z PP	(12,92)15	(3,07)1	(14,76)15	(1,23)1	32
	42	10	48	4	104
x ² =	0,356	2,056	0,016	0,199	2,627
	0,005	0,02	0,006	0,069	0,1
	0,334	1,395	0,003	0,043	1,775
f=(3-1)*(4-1)=6					4,502
kh_{0,05}=12,592					

Na základě kritické hodnoty testového kritéria, byla u této hypotézy, nulová hypotéza potvrzena. Vypočítaná hodnota je navíc mnohem nižší než kritická a také z grafů je patrné, že vnímání úspěšnosti v náhradních rodinách je u všech zastoupených skupin opravdu velmi shodné.

Na základě potvrzení nulové hypotézy a vzhledem k tomu, že uvedená hypotéza také odkazovala na shodu, byla také tato poslední **uvedená hypotéza potvrzena.**

Jaké poznatky výzkum přinesl

Na téma NRP bylo uděláno už hodně závěrečných prací, ale většinou se práce týkaly vždy jen některé ze skupin uváděných respondentů. Jedinečnost této práce vidím hlavně o možnosti porovnávání a srovnávání názorů všech uvedených skupin. V hledání příčin a návazností. V uvědomování si různosti pohledů na stejná témata několika skupinami respondentů. Problém viděný na jedné straně, mohu uchopit z pohledu jiné skupiny naprosto odlišně.

Jako druhé ojedinělé, ale velmi důležité kritérium, vnímám věk respondentů v případě dospělých, osamostatněných dětí. Jen v takových rodinách lze s dostatečným odstupem času posoudit úspěšnost náhradní rodinné péče. A právě uvědomování si těchto vztahů je velkým přínosem do studia sociální pedagogiky.

Výzkum sledoval v podstatě čtyři základní oblasti. Ve dvou případech se výsledky výzkumu ukázaly spíše jako pozitivní, ve dvou jako negativní. Přestože jsem potvrzení hypotéz více méně předpokládala, musím říci, že ve dvou případech mě výsledek mile překvapil.

Kladné a překvapující závěry se týkaly srovnání vnímání změn v oblasti NRP, mezi náhradními rodinami a běžnou veřejností a porovnání vnímání úspěšnosti NRP z pohledu náhradních rodičů, jejich biologických dětí a pěstounských dětí.

V případě srovnání vnímání změn, přesto, že shoda vnímání byla nulovou hypotézou vyvrácena, jsem na grafu měla možnost vidět, že většina respondentů z obou skupin uvádí stejné možnosti. V případě této hypotézy jsem očekávala větší různost.

U porovnání vnímání úspěšnosti NRP jsem také předpokládala podobné výsledky, mezi členy náhradních rodin, výzkum však dopadl až „pohádkově“ kladně. Což jsem neočekávala.

Domnívám se, že oba tyto výsledky byly v podstatě ovlivněny jakou si neočekávanou proměnou. V prvním případě touto proměnou byla skutečnost, že jde o něco nového, k čemu nemají lidé vytvořeno zatím příliš předsudků. V druhém případě mohl výsledek ovlivnit fakt, že šlo pouze o rodiny, které v době naprosté dobrovolnosti spolupracovali se sdruženími pro NRP. K jiným rodinám s dospělými dětmi nevedou v podstatě žádná vodítka. Proto se v případě těch dvou hypotéz domnívám, že by výsledky mohli být s odstupem času více rozdílné.

Z dílčích poznatků bych dále kladně ohodnotila skutečnost, že v případě běžné veřejnosti, se ve většině otázek neprojevila rozdílnost ve vnímání na základě respondentů s vlastním dítětem a respondentů bez dětných. Dále pak je potěšující zjištění, že negativní odpovědi jsou uváděny většinou v závislosti na veřejných médiích a příliš se neobjevuje ve spojitosti s osobními zkušenostmi respondentů.

Negativní za to předpokládané závěry, se týkají poslední hypotézy, ohledně rozdílnosti vnímaných úskalí NRP, na základě které může mezi respondenty obou skupin docházet k nedorozuměním a k nepochopení.

Z dílčích poznatků lze jako negativní zjištění uvést malou informovanost veřejnosti, navíc je možné vnímat jakou si závislost ohledně přijímání negativních informací na základě veřejných médií. Jako velký dílčí problém se ukázala skutečnost, že většina náhradních rodin bojuje s nepřijetím a zaujatostí na straně okolí. A uvádějí tuto skutečnost jako zdroj nezdarů. Z výsledků dotazníku bylo také možné vyzorovat, jakousi nedůvěra veřejnosti vůči pěstounům, ohledně péče o děti a zneužívání dávek.

Jedna z důležitých informací je také skutečnost, že náhradní rodiče často bojují také s nepochopením a netolerancí učitelů.

Možnost využití pro sociální pedagogiku

Vzhledem ke skutečnosti, že v podstatě celý výzkum se týkal sociální pedagogiky, zejména vzájemných sociálních vztahů mezi skupinami respondentů, může být také využití v této oblasti velké.

Jednak je možné na zjištěné poznatky navázat dalším výzkumem v některé ze zjištěných dílčích skutečností. Já sama bych se ráda věnovala blíže ověření vztahu mezi nepřijetím a předsudky versus ovlivnění či výchovné překážky. Zajímavé by bylo věnovat se také studiu otázky, zda je nepřijetí u všech dětí v NRP, nebo jen u dětí jiného etnika.

Zajímavé by bylo, podívat se také na spojitost mezi předáváním negativních informací o NRP veřejnými médii a případným ovlivnění běžné veřejnosti těmito informacemi.

V případě uskutečnění nového podobného výzkumu, bych ráda mezi skupiny respondentů přidala rozlišení příbuzenských pěstounů a pěstounů na přechodnou dobu, protože obě skupiny respondentů mohou mít na problematiku opět jiný pohled.

Výsledky šetření by se také dali využít při vzdělávání pedagogických pracovníků a šíření osvěty mezi veřejností. Pro zmírnění negativního postoje vnímání, z důvodu předsudků, či neznalosti. Nebo také pro doprovázející organizace a pro vzdělávání pěstounů.

Dle mého názoru by se měla dělat v oblasti NRP osvěta formou besed a přednášek také na základních, středních a vysokých školách. Na základě uvedeného výzkumu je také vidět, že respondenti, kteří byly v problematice více informováni, měli k problematice NRP kladnější vztah.

Já sama využiji tyto výsledky ve svém zaměstnání, kde je mohu prezentovat v řadách dnešních pěstounů a žadatelů o NRP. Jednak je možno u rodin, které nemají kontakty na tzv. pěstouny veterány a u žadatelů, možné vnímat značné obavy zda se to povede, či jak bude reagovat okolí. Myslím si, že už sama skutečnost možnosti připravit se na vnímaný postoj veřejnosti a uvědomění si jeho základu, může rodině do budoucna usnadnit s okolím kontakt. Myslím si, že budu moci výsledky využít také v interaktivních setkáních se staršími dětmi z pěstounských rodin, kterým by mohl pomoci už fakt, že případné negativní reakce jejich okolí, nejsou důsledkem jejich chyby, ale veřejného postoje, předsudků.

ZÁVĚR

Cílem práce byla komparace názorů na vnímání náhradní rodinné péče a jejich úskalí u respondentů z řad běžné veřejnosti a u členů náhradních rodin.

V teoretické části se práce v úvodu věnuje vymezení základních pojmů s ohledem na změny v zákoně. Hlavní část byla věnována rozboru různých úskalí, které náhradní rodiny potkávají a specifickým projevům svěřených dětí. Zakončení této části tvoří kapitola o podpoře a vzdělávání jak pěstounů, kat pracovníků s dětmi i veřejnosti.

Druhá výzkumná část práce se věnuje rozboru a vyhodnocení dvou druhů dotazníků. Srovnává postoje náhradních rodin s postoji běžné veřejnosti hned v několika oblastech. Ve vnímání změn v zákoně, v hodnocení úspěšnosti NRP, ve vnímání problémových úskalí, v informovanosti v dané problematice. Zjišťuje také rozdíly ve vnímání úspěšnosti mezi pěstouny, jejich dospělými biologickými dětmi a svěřenými dětmi.

Svá zjištění potvrzují prostřednictvím hypotéz a jejich vyvracením prostřednictvím testu závislosti chí-kvadrátu.

Výzkumem byly potvrzeno, že informovanost veřejnosti je velice slabá a je do značné míry závislá pouze na veřejných médiích. Bylo možné vnímat také jakousi závislost mezi negativními postoji a informovaností běžné veřejnosti právě veřejnými médii. V rámci obou skupin respondentů byl zaznamenán značný rozdíl ve vnímání hlavních problémových úskalích, přiblížení v názorech bylo zaznamenáno v případě posuzování změn v oblasti NRP. V rámci pěstounských rodin byla zaznamenána vzácná shoda v názorech na úspěšnost NRP, z pohledu pěstounských rodin se jako nejvíce problémové, ukázalo vnímání nepřijetí svěřených dětí okolím.

Dle mého názoru kvalitní pomoc rodinám, informovanost veřejnosti a v neposlední řadě nezkrslá medializace, může mít zásadní dopad na vývoj dětí v těchto rodinách. Přípravenost rodin a objektivní pohled veřejnosti může výrazně ovlivnit vývoj osobnosti těchto dětí a posléze jejich kvalitního zapojení se do společnosti.

Neméně důležité je také zamyslet se nad dosavadními možnostmi veřejných institucí a veřejnosti vůbec, být o této problematice dostatečně informováni a odborně vzděláváni, pro práci s dětmi z náhradních rodin se specifickými problémy. A nad jejich zájmem o tuto problematiku vůbec.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ZÁKONY:

MEZINÁRODNÍ. Sdělení č. 104/1991, Úmluva o právech dítěte, ze dne 20. listopadu 1989

ČESKO. Zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod

ČESKO. Zákon č. 89/2012, Občanský zákoník

ČESKO. Zákon č. 359/1999, Zákon o sociálně právní ochraně dětí

LITERATURA:

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4

BUBLEOVÁ, V. et al. *Pěstouni mají právo na služby*. Praha: o.s. Rozum a cit, 2007.

BUBLEOVÁ, V. et al. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: o.s. SNRP, 2010.

BUBLEOVÁ, V. et al. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: o.s. SNRP, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2

ČERMÁKOVÁ, M. *Dítě v náhradní rodinné péči očima pediatra*. Praha: SNRP, 2012. ISBN 978-80-87455-10-4

GROHOVÁ, J. et al. *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc*. Praha: o.s. SNRP, 2011. ISBN 978-80-87455-06-7

CHMELAŘ, T. et al. *Děti potřebují rodinu*. Praha: Člověk hledá člověka, 2008. ISBN 978-80-254-2683-8

CHRÁSTA, M. *Metoda pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4

KLIMEŠ, J. *Budování identity dítěte*. Praha: o.s. Rozum a cit, 2008.

KONEČNÁ, H. et al. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: o.s. SNRP, 2011. ISBN 978-80-87455-08-1

KONEČNÁ, A. *Nesviť mi do repráku!*. Praha: Návrat, 2008. ISBN 978-80-7255-189-7

KONEČNÁ, H. *O „negenetickém“ rodičovství trochu jinak*. Praha: SNRP, 2012. ISBN 978-80-87455-11-1

KOVAŘÍK, J. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7

LEXOVÁ, J. *Sborník dobré praxe*. Praha: ANR, ISBN 978-80-905600-0-0

MATĚJČEK, Z. et al. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0

MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8

- OLECKÁ, I. Et al. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: 2010. ISBN 978-80-87240-33-5
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-569-0
- PROŠKOVÁ, D. *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství*. Praha: NLN, 2012. ISBN 978-80-7422-164-4
- PTÁČEK, R. et al. *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: MPSV, 2011. ISBN 978-80-7421-040-2
- ROHÁČEK, M. et al. *Náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: SNRP, 2012. ISBN 978-80-87455-12-8
- ROTREKLOVÁ, E. *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*. Brno: Triada, 2009. ISBN 978-80-254-5957-7
- SCHMID, M. *Jako stromy bez kořenů*. Vimperk: Tina, 1995. ISBN 80-85618-34-6
- SOBOTKOVÁ, I. *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Praha: MPSV, 2003. ISBN 80-86552-62-4
- SOUKUPOVÁ, H. *Prožívat několik životů*. České Budějovice: spol. Otevřená rodina, 2008. ISBN – 978-80-254-2191-8
- STREUSS, A. et al. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X
- SURYNEK, A. et al. *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5
- ŠKOVIERA, a., MURÍNOVÁ, L. *Rodina a problémové dítě*. Bratislava: Fice, 2012. ISBN 978-80-969253-5-3
- UHLÍŘOVÁ, V. *Vztahový labyrint v náhradní rodině*. Praha: Rozum a cit, 2012.
- UHLÍŘOVÁ, V. *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit, 2010.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: o.s. SNRP, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2
- VÁGNEROVÁ, M. *Zdravotně znevýhodněné dítě v náhradní rodinné péči*. Praha: o.s. SNRP, 2011.
- VANČÁKOVÁ, M. *Dítě jiného etnika v náhradní rodinné péči*. Praha: o.s. SNRP, 2011. ISBN 978-80-87455-05-0

ZEZULOVÁ, D. *Domov je místo odkud tě nevyhodí*. Olomouc: V.U.G., 2006. ISBN 80-903799-0-7

PERIODIKUM:

Průvodce náhradní rodinou péčí. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2013. č. 6

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Pelhřimovský deník. http://pelhrimovsky.denik.cz/zpravy_region/mnoho-deti-z-deckych-domovu-nechce-do-pestounske-pece-pe14.html

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
H _A	Alternativní hypotéza
H ₀	Nulová hypotéza
NRP	Náhradní rodinná péče
OS	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
SNRP	Středisko náhradní rodinné péče

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1 – hypotéza č. 1

Tabulka č. 2 – hypotéza č. 2

Tabulka č. 3 – hypotéza č. 3

Graf č. 1 - věkové kategorie respondentů běžné veřejnosti

Graf. č. 2 - rodinný stav respondentů v běžné veřejnosti

Graf č. 3 - forma informovanosti veřejnosti o NRP v %

Graf. č. 4 – setkání s literaturou s tématikou NRP

Graf č. 5 – znalost názvů organizací zabývajících se NRP

Graf. č. 6 – věkové kategorie respondentů z pěstounských rodin

Graf č. 7 – respondent/ka pěstounské rodině byl/a v %

Graf. č. 8 – počet svěřených dětí v pěstounské rodině

Graf č. 9 – etnikum dětí v rodině v %

Graf. č. 10 – ochota vzít si znovu dítě do NRP

Graf č. 11 – vnímání úspěšnosti náhradní rodinné péče běžnou veřejností

Graf. č. 12 – vnímání úspěšnosti v náhradních rodinách s odstupem času

Graf č. 13 – vnímání překážek ve výchově v náhradní rodině běžnou veřejností

Graf. č. 14 – nejvíce pocíťované překážky ve výchově svěřených dětí

Graf č. 15 – které hendikepy jsou podle běžné veřejnosti u svěřených dětí nejčastější

Graf. č. 16 – uvedené hendikepy u svěřených dětí do péče

Graf č. 17 – pozorované předsudky běžné veřejnosti k dětem v náhradní rodinné péči

Graf. č. 18 – pocit nepřijetí okolím u svěřených dětí

Graf č. 19 – vyjádření názorů obou skupin k přechodné pěstounské péči

Graf. č. 20 – vyjádření názorů obou skupin k příbuzenské péči

Graf č. 21 – vnímaná potřeba změn respondentů z náhradních rodin

Graf. č. 22 – shrnutí odpovědí do vhodných celků

Graf č. 23 – četnost podle zdroje získaných informací

Graf. č. 24 – vnímaná potřeba změn u respondentů z náhradních rodin

Graf č. 25 – shrnutí odpovědí do vhodných celků

Graf. č. 26 – četnost podle role respondenta v rodině

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – dotazník pro běžnou veřejnost

Příloha č. 2 – dotazník pro náhradní rodiny

Příloha č. 3 – statistika dětí v rodinách v roce 2011

Příloha č. 4 – kritické hodnoty Chí-kvadrátu

Příloha č. 5 – dopad zneužívání a zanedbávání.

PŘÍLOHA - I: DOTAZNÍK PRO BĚŽNOU VEŘEJNOST

DOTAZNÍK – VEŘEJNOST

1. Jaký je Váš rodinný stav? (uvádějte včetně dospělých dětí)

- Svobodný/ná
- Vdaná (družka)/ženatý (druh) bez dětí
- Vdaná (družka)/ženatý (druh), máme děti
- Rozvedený/ná, vdovec/va bez dětí
- Rozvedený/ná, vdovec/va, mám děti v osobní péči
- Svobodná matka
- Důchodce

2. Do které věkové kategorie patříte?

- do 18 let
- 18 – 25 let
- 25 – 45 let
- 45 – 60 let
- 60 let a více

3. Jak vnímáte náhradní rodinnou péči (můžete vybrat více možností)?

- Rozhodně to má cenu
- Má to cenu jen u malých dětí, u starších už ne
- Cizí dítě není možné mít rád, jsou-li v rodině vlastní děti, pěstoun je upřednostňuje
- Je to zbytečný stres pro pěstouny i děti
- Většina případů se nepovede

4. Jaké nejčastější důvody jsou příčinou nezdaru, nebo problémů při výchově v náhradní rodinné péči? (můžete označit i více možností)

- Geny
- Špatné vedení pěstouny
- Citová deprivace v raném dětství, špatný start do života
- Nepřijetí okolím
- Nízké sebevědomí, podceňování se kvůli svým biologickým rodičům

5. Jaké děti jsou do pěstounské péče nejčastěji umisťovány (můžete označit i více možností)?

- V podstatě zdravé a šikovné děti bez jakékoliv zátěže včetně psychické či genetické
- Děti postižené
- Mentálně postižené děti
- Děti s jiným postižením (autismus, schizofrenie, Downův syndrom ...)
- Děti zanedbané a týrané
- Děti alkoholiků a narkomanů a rodičů ve výkonu trestu
- Děti postižených a hendikepovaných rodičů

6. Pokud by si Vaše dítě chtělo vzít za partnera dítě, z pěstounské péče, jak budete reagovat?

- Proč ne?
- Opatrnost, co když nemá dobrý základ a zvrtně se to
- Nevadí mi to, pokud to nebude romské dítě
- Byl/a bych rozhodně proti, to nemůže dobře dopadnout

7. Co si myslíte o přechodné pěstounské péči?

- Je to dobře pro děti, když se ví, že rodič se v krátké době vrátí (výkon trestu, dlouhodobá nemoc)

Je dobře, že děti nebudou muset ležet v kojeneckých ústavech

- Je to zaměstnání jako každé jiné
- Je to na nic, děti budou chodit z rodiny do rodiny
- Je to neetické chtít se o ty děti starat za peníze

8. Co si myslíte o příbuzenské pěstounské péči?

- Je dobře, že může dítě zůstat ve své rodině, když nebude výchovně vše úplně na 100%, má to tak být a je dobré že mají i pěstounské dávky
- Je to tak správně, ale neměli by dostávat žádné pěstounské dávky, vždyť se starají o vlastní
- Rozhodně to neschvaluji
- Myslím, že to budou některé rodiny zneužívat, kvůli dávkám

9. Jaké máte zkušenosti z náhradní rodinnou péčí?

- Osobní zkušenost v okolí
- Přes známé z vyprávění
- Sám si vyhledávám a sleduji informace
- Pouze ze zpráv z novin, nebo televize

10. Dostala se Vám do rukou nějaká kniha o náhradní rodinné péči?

- Ne, ani nevím, že existuje
- Ne, ale vím, že existuje
- Ne, nevím kde ji sehnat
- Ano, odborná
- Ano, příběhy pěstounských rodin
- Ano, ale nezajímalo mě to, nepřečetl/la jsem

11. Znáte nějakou organizaci zabývající se náhradní rodinnou péčí?

- VYPIŠ TE NÁZVY

12. Co by bylo potřeba změnit, nebo vylepšit, čemu by se měla věnovat pozornost ohledně náhradní rodinné péče? (doplňující nepovinná otázka)

- NAPIŠTE JEDNOU VĚTOU

PŘÍLOHA - II: DOTAZNÍK PRO NÁHRADNÍ RODINY

DOTAZNÍK – PĚSTOUNI A DOSPĚLÉ DĚTI

1. V náhradní rodině jste byl/a

- Pěstoun/ka dnes již dospělých dětí v náhradní rodinné péči
- Dnes již dospělé, které vyrostlo v náhradní rodině
- Dnes již dospělé biologické dítě, které vyrůstalo v rodině s dětmi svěřenými do náhradní rodinné péče

2. Do které věkové kategorie patříte?

- do 18 let
- 18 – 25 let
- 25 – 45 let
- 45 – 60 let
- 60 let a více

3. Jak vnímáte náhradní rodinnou péči ve vaší rodině (můžete vybrat více možností)?

- Rozhodně to mělo cenu, myslím, že to u nás dopadlo dobře
- Mělo to cenu jen u malých dětí, u starších to už nešlo
- Nebylo to ono, vlastní je prostě vlastní
- Přineslo nám to zbytečný stres
- Nemělo to cenu

4. Co vám dělalo při výchově největší problémy?

- Geny
- Asi jsme je neuměli správně vychovat
- Citová deprivace v raném dětství, špatný start do života
- Nepřijetí okolím
- Nízké sebevědomí, podceňování se kvůli svým biologickým rodičům

5. Svěřené dítě/děti byly (můžete vybrat více možností)

- Zdravé
- Tělesně postižené
- Mentálně opožděné
- Jiné postižení (uveďte – autista, schizofrenie, Downův syndrom, ...)
- Zanedbané a týrané
- Dítě alkoholiků a narkomanů a rodičů ve výkonu trestu
- Dítě postižených a hendikepovaných rodičů

6. Pociťovalo svěřené dítě nepřijetí okolím?

- Ne, bylo oblíbené
- Dokud bylo u nás, tak ne, pak ho nebrali, nevěřili mu
- Okolí se na něj vždy dívalo přísněji
- Za jakoukoliv jeho chybou hned viděli jeho neovladatelnost

7. Co si myslíte o přechodné pěstounské péči?

- Je to dobře pro děti, když se ví, že rodič se v krátké době vrátí (výkon trestu, dlouhodobá nemoc)
Je dobře, že děti nebudou muset ležet v kojeneckých ústavech
- Je to zaměstnání jako každé jiné
- Je to na nic, děti budou chodit z rodiny do rodiny
- Je to neetické chtít se o ty děti starat za peníze

8. Co si myslíte o příbuzenské pěstounské péči?

- Je dobře, že může dítě zůstat ve své rodině, když nebude výchovně vše úplně na 100%, má to tak být a je dobré že mají i pěstounské dávky
- Je to tak správně, ale neměli by dostávat žádné pěstounské dávky, vždyť se starají o vlastní
- Rozhodně to neschvaluji
- Myslím, že to budou některé rodiny zneužívat, kvůli dávkám

9. V naší náhradní rodině vyrůstalo

- 1 svěřené dítě
- 2-3 svěřené děti
- 4-6 svěřených dětí
- Více dětí

10. Svěřené dítě/děti byly (více možností)

- Většinového etnika
- Romského etnika
- Vietnamského etnika
- Černošského etnika
- Jiné (uvedte – polské, ruské, rumunské ....)

11. Pokud by jste měla dnes tu možnost, vzal/a by jste si dítě do náhradní rodinné péče

- Ano
- Ne

12. Co by bylo potřeba změnit, nebo vylepšit, čemu by se měla věnovat pozornost ohledně náhradní rodinné péče

- NAPIŠTE JEDNOU VĚTOU

PŘÍLOHA - III: STATISTIKA DĚTÍ V RODINÁCH V ROCE 2011

Náhradní rodinná péče (zdroj MPSV)

- **Počet dětí žijících v pěstounské a poručenské péči (včetně dětí v pěstounské či poručenské péči u prarodičů nebo jiných příbuzných či blízkých osob)**
10 203 dětí k 31.12.2011 (z toho 7 460 dětí v pěstounské péči, 3 děti v pěstounské péči na přechodnou dobu, 2 740 dětí v osobní péči poručníka)
- **Počet dětí svěřených do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (§ 45 zákona o rodině)**
4 773 dětí k 31.12.2011
- **Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do pěstounské péče (pozn. Střediska NRP – za pěstouna/pěstounku se podle výkazu považuje také osoba, která má dítě v osobní péči poručníka)**
9 302 osob k 31.12.2011 (z toho 4 722 prarodiče, 1 511 jiný příbuzný, 3 083 cizí)
- **Počet dětí svěřených do jedné pěstounské rodiny (pozn. Střediska NRP - také do osobní péče poručníka)**
1 dítě - 5487 rodin, 2 děti - 1195 rodin, 3 děti - 333 rodin, 4 děti - 123 rodin, 5 dětí - 40 rodin,

6 dětí – 12 rodin, 7 a více dětí - 13 rodin

http://www.nahradnirodina.cz/statistiky_nahradni_vychovy_v_cr

PŘÍLOHA - IV: KRITICKÉ HODNOTY CHÍ-KVADRÁTU

II KRITICKÉ HODNOTY TESTOVÉHO KRITÉRIA CHÍ-KVADRÁT

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,210
3	7,815	11,341
4	9,488	13,277
5	11,070	15,086
6	12,592	16,812
7	14,067	18,475
8	15,507	20,090
9	16,919	21,666
10	18,307	23,209
11	19,675	24,725
12	21,026	26,217
13	22,362	27,688
14	23,685	29,141
15	24,996	30,578
16	26,296	32,000
17	27,587	33,409
18	28,868	34,805
19	30,144	36,191
20	31,410	37,576
21	32,671	38,932
22	33,924	40,289
23	35,172	41,638
24	36,415	42,980
25	37,652	44,314
26	38,885	45,642
27	40,113	46,963
28	41,337	48,278
29	42,557	49,588
30	43,773	50,892

PŘÍLOHA - V: DOPAD ZNEUŽÍVÁNÍ A ZANEDBÁVÁNÍ

	Fyzické/Motorické	Sociální/Emoční	Kognitivní/Studijní
Sexuální zneužívání	Pomočování (dívky) Somatické obtíže (chlapci) (B, RD)	Nevhodné sexuální chování (B, RD) Internalizace problémů-úzkost, sociální stažení (RD)	Vývojové opoždění (dívky) (B, RD)
Fyzické zneužívání	Žádný rozdíl v hrubé nebo jemné motorické koordinaci Žádné zvýšené somatické obtíže	Nejistá citová vazba (D) Agresivní, neodpovídající, nároční (chlapci) Odtazitost a opatnost (dívky) Špatné sociální řešení problémů, méně prosociální chování (RD)	Nízká kognitivní zralost (RD)
Zanedbávání		Problémy s vrstevníky, odtazitost, méně prosociální chování, nedostatek vlivu v interakci s vrstevníky (RD) Nejistá vazba	Vývojová zpoždění (D, B, RD) Opoždění v jazykových dovednostech (RD)
Smíšené týrání	Opožděný motorický rozvoj (D) Menší fyzická způsobilost (RD)	Nejistá citová vazba, zmatenost / dezorientovanost (D) Narušené vztahy s vrstevníky, včetně zvýšené verbální a fyzické agrese, hněv a nepřátelství, méně prosociální chování, vyhýbání se interakcím, špatné sociální řešení problémů (RD)	Nízký Bayleyho skóre pro mentální a motorický rozvoj (D) Malá ochota se učit, nízká kognitivní zralost, schopnost řídit se instrukcemi, větší závislost, menší zájem o vyhledávání novinek (RD) Nízký IQ

Tabulka 3: Dopad zneužívání a zanedbávání během dětství a raného dětství (Trickett et al., 1995) vysvětlivky: D=dětství, B=batole, RD= Rané dětství.